

De skånska landskapens historiska
och arkeologiska förening.

SKÅNSKA SAMLINGAR

UTGIFNA

AF

MARTIN WEIBULL.

1894 – 1895. IV, 2.

LUND 1897.
E. MALMSTRÖMS BOKTRYCKERI.

De skånska landskapens historiska
och arkeologiska förening.

SKÅNSKA SAMLINGAR

UTGIFNA

AF

MARTIN WEIBULL.

1894 – 1895. IV, 2.

LUND 1897.
E. MALMSTRÖMS BOKTRYCKERI.

Ett blad ur Reimar Kocks krönika

Innehållförteckning:

Ett blad ur Reimar Kocks krönika af <i>Lauritz Weibull</i>	sid. 1—8.
Bidrag till Christiern Pedersens och Herman Weigers historia af <i>Lauritz Weibull</i>	» 9—15.
Tvenne bouppteckningar från det sextonde århundradet af <i>Lauritz Weibull</i>	» 16—24.
Hvem är författaren till <i>Seditionum Daniæ liber?</i> af <i>Lauritz Weibull</i>	» 25—31.
Anteckningar om salmförfattaren Hans Christensen Sthen i Malmö af <i>Lauritz Weibull</i>	» 32—52.
Bidrag till Skånska krigets historia 1676—1679 af <i>Martin Weibull</i>	» 53—61.
Till Magnus Stenbocks historia af <i>Martin Weibull</i>	» 62—64.

Ett blad ur Reimar Kocks krönika.

Bland de främmande kronister, som lemnat bidrag till det sextonde århundradets nordiska historia, intager Reimar Kock ¹⁾ ett af de främsta rummen. Allt sedan sin första ungdom anställd i Lübecks tjänst, skildrade han, hunnen till mogen ålder, denna stads öden i en lika vidlyftig som innehållsrik krönika. Den lifliga förbindelse, hvilken alltsedan medeltidens början ägde rum mellan den mäktiga Hansestaden vid Trave och de trenne nordiska rikena, kom honom att i denna ständigt och jemt beröra äfven dessa senares historia. Hans skildring är väl — icke minst hvad angår Skandinavien — ofta okritisk och påverkad af hans personliga åsigter, men till många af de uppträden och händelser, som han skildrar, har han varit åsyna vittne, andra berättar han efter trovärdiga hörsägnar eller bref och aktstycken och han är därför en källa äfven till Nordens historia, som aldrig bör förbigås och som ofta lemnar upplysningar af värde. Särskildt gäller detta den tredje och sista delen af krönikan, hvilken omfattar åren 1500—1568.

Ur denna del — ännu outgifven liksom de öfriga — är det stycke, som här meddelas, hemtadt. Det utgör en skildring af den lutherska reformationens första öden i Danmark och förekommer i krönikan, som annars är rent kronologiskt ordnad, under året 1534. Den omständigheten, att så är fallet, ger törhända en antydning om att uppgifterna till denna skildring meddelats författaren ungefär vid denna tid. Men om så är, finnes all sannolikhet för, att de härflyta ur dansk källa. År 1533 vistades nemligen Reimar Kock i Jürgen Wullenwevers följe under längre tid i Kjöbenhavn och var väl

¹⁾ Född i Wismar omkring 1500, död såsom pastor i St. Petri församling i Lübeck 1569.

äfvén mången gång öfver i Malmö. Det var i den danska katholicismens sista tider, då landet låg herrelöst och prelaterna gjorde en yttersta ansträngning att hämma reformationens växande utbredning. Religionsfrågan stod på dagordningen. Sjelf var Reimar Kock protestant och protestantiska voro äfvén de borgarekretsar, i hvilka han och hans herre färdades. Har han sina uppgifter från Danmark, härstamma de ur dessa. Det är väl endast en förmodan, om man utpekar Jörgen Kock, den mäktige Malmöborgmästaren, eller någon annan, delaktig i hans umgänge och åsikter, såsom sagesmannen, men säkert är i alla fall, att den uppfattning, som gör sig gällande i skildringen, stämmer godt samman med den som dessa hyllade. Det är densamma som Jörgen Kock sökte i sina skrivelser göra gällande, då han på våren 1534 intog Malmöhus, bröt med adel och presterskap och öppet slöt sig till Lübeck och dess bundsförvandter. Det förhållandet, att Reimar Kocks berättelse hufvudsakligen rör reformationen i Malmö, tyder väl också i någon mån på att den ursprungligen stammar från denna stad.

Reimar Kock begynner sin skildring med en berättelse om det allmänna religiösa tillståndet i Danmark. Efter att hafva omnämnt Christiern Schroks antagande till predikant i Assens (1527) öfvergår han därpå till att tala om reformationen i Malmö och får härvid, som naturligt, äfvén tillfälle att beröra de samtida händelserna i Kjöbenhavn.

Till en början beskriver Reimar Kock, huru som Claus Mortensen, hvilken här dock icke nämnes vid namn, begynte att predika i en liten kyrka, hvarest fans en gammal målning, om hvilken ingen visste, från hvilken tid den härrörde. Den framstälde en skara doktorer och en hop människor, som alla gingo i blinde; bredvid syntes, utstyrd med tiaran, påfven, hvilken som en varg förtärde fåren. Knytande an härtill, talade Claus Mortensen för mängden och på gemene man öppnades ögonen — säger krönikan — och man kom under fund med, att det också i forna tider funnits människor, som insett påfvens och hans anhängares onda och bedrägliga framfart. Samtidigt hade emellertid reformationen utbredt sig äfvén i Kjöbenhavn; konung Fredrik I var den gysamt

stämd och han bortgaf klostrens och kyrkornas egendomar än åt en, än åt en annan. När Jörgen Kock blef underkunnig om detta senare förhållande, fruktade han, att adeln skulle komma i besittning af kyrkogods i Malmö, och begaf sig i egen person till konungen, som residerade på Gottorp, där han af honom erhöll bref för magistraten på tvenne af Malmö kloster samt dessutom utverkade en för borgerskapet gynnsam förordning om den kyrkliga egendomen i staden. Emellertid lyckades katolikerna genomdrifva riksrådsbeslutet i Kjöbenhavn 1533, enligt hvilket den katolska gudstjensten skulle ånyo införas och alla själasörjare förordnas af biskoparne. Till detta besluts genomförande infann sig snart riksmarsken Tyge Krabbe, sjelf ifrig katolik, i Malmö. Med stort allvar förmanade han stadens fäder, att de skulle visa sig lydiga mot riksrådet; ville de icke afstå från den lutherska läran skulle de mista båda lif och gods. På samma gång förehöll han dem Jerusalems exempel och det öde, som på grund af innevånarnes olydnad öfvergick denna stad. Men icke blott den verldsliga makten lånade sin arm till riksrådsbeslutets genomförande. Kort efter Tyge Krabbes uppträdande i Malmö lät — såsom äfven andra källor veta att berättas — erkebiskopen af Lund utgå en aktsförklaring mot lutheranerna, till följd hvaraf deras predikanter började tagas till fånga, illa behandlas och förjagas öfverallt i Danmark. Biskopen af Roskilde grep en af dessa prester, hvilken vigts till sitt kall af Hans Spandemager i Malmö. „Är du vigd in af Spandemager — berättas han hafva i vredesmod yttrat — skall jag viga dig ut med en spann vatten“. Därmed hämtade han, då hans folk vägrade, sjelf en sådan och slog dess iskalla innehåll ut öfver den arme predikanten. „Sådant och annat mera — tillägger Reimar Kock — hafva högeligen förskräckt magistraten och gemene man i Malmö och Kjöbenhavn: de hafva därför affärdat en ärlig beskickning till biskopen i Lund och bedt honom för Guds skuld afstå från sådan omild handel. Men härpå svarade denne med bittra ord, full af högmod, att han hvarken kunde eller ville afstå därifrån, då det ju vore hela riksrådets vilja och beslut. Och sedan måste de vända hem igen med den trösten. Denne biskop var af adel och hette Thorbern Bille“. Af samma lynne och läggning var äfven hans embetsbroder i Roskilde Joachim Römmow, om hvilken Reimar Kock

okritiskt nog berättar, att han till och med gjorde sig hopp om att blifva sväger med kejsar Carl V. Då för reformationens sak alltså intet stod att vinna af dessa den danska kyrkans främste, vände sig städerna till den unge hertig Christiern om hjälp. Äfven detta var förgäfvat, i det att han hänvisade dem till sin broder, hertig Hans, hvilken de hyllat och svurit. Man sökte då göra detta val om intet och få honom sjelf vald till konung, men på en sammankomst mellan städernas ombud och några af adel och presterskap, svarade Tyge Krabbe å de senares vägnar: „han skall aldrig blifva det; vi skulle då få en ännu värre tyrann och förtryckare af de andlige än den fängne konung Christiern varit“. Därmed voro förhandlingarne brutna och städerna knyta öppet an förbindelsen med Lübeck och Jürgen Wullenwever. Det drager upp till strid: Grefvefejdens tider äro inne.

För den som är aldrig så litet hemma i dansk reformationshistoria är det tydligt, att denna Reimar Kocks skildring, om den också har sina brister och svagheter, dock bringar en del nytt stoff i dagen. Och icke blott på grund häraf är den värd uppmärksamhet. Från katholskt håll är reformationen i Malmö framställd af tvenne samtida: dels i Skibykrönikan, Pauli Eliæ med rätta så berömda verk, dels i krönikan om Gråbrödernas utdrifvande ur Danmark. Såvidt man vet, är Reimar Kock den ende samtida, som från protestantisk sida framställt förloppet någorlunda i dess helhet.

För den här nedan aftryckta texten har handskriften Ny Kongl. Samling 303 b. fol. i Kjöbenhavns Kongl. Bibliothek lagts till grund. Den torde — såsom Paludan-Müller visat ¹⁾ — vara ungefär samtida med Reimar Kock, men är i alla fall med visshet en afskrift. Med denna har äfven jemförts en från det sjuttonde århundradet stammande, från hvilken några få, inom parentes satta läsarter tagits.

¹⁾ *Paludan-Müller*, Om en kjöbenhavnsk Codex af Reimar Kocks haandskrevne lybske Krönike. Historisk Tidsskrift III, 1, 60.

Idt hedde Konningk Frehderick und sijnn Soene Hertoch Christiern dath Evangelium lest vunde lethijth predigenn auer dath Lanth tho Holstein, wovoll de Bischope vund de meisten vann Adell dar ouell mith tho Vrehden weren; dessgelickenn hedde Konningk Frehderick ock gerne Gadesz Worth in Dennemarcken predigen lathen, auerst dat hebben de Bischope vnd de gantze Rijkeszrath so velee eme mögelick gewesen vorgewehret; jedoch hebbenn de gemene Mann ijnn denn Stedten groth Vorlanck gehath, dath se ock Gades Worth in erenn Karcken mechten hörrenn, wennthe Konningk Christiern, na dem he sine Rijcke vorlepenn hedde, tho Witthenberge dath Nie Testamenthe vp dennsk prenthenn lathenn vunde ijnn Dennemarcken ethlicke dusennth geschicketh; des quemen ock jaarlickes vp Schone vann Sunde vund Stettinn mith den Copluden Predigker, die Ghadesz Worth predigkenn, dath also de gemehne Man denn Schmack hedde; auerst de Bischop vund de Rijkeszrath in Dennemarckenn woleden mit aller Macht vund Woldenn nene Predigker desz Evangelij thostaden, so hebbenn dennoch de Borger tho Assenns in Fune ghewageth vund einen Predigker mith Namen Christianus Scholh annnahmen, ock ijegen den Bischop tho Fune Johannes Andreae, welck ein recht Ghadesz vorgehten und ein Artzthouerer gewessenn, vund den Ridder Peter Lücke hebbenn im Verbiddenth genahmen, vnde disse ghode Mann is de erste evangelische Predigher in Dennemarcken gewessen. Nicht lanng darna heft sick thogedragen thoenn Ellebagenn in Schone, datt ein Predigker in einer klenen Kerckenn heft anngeeseenn in der Karcke an der Wannth ein seerr olth Gemelthe, welck by Mennsken Leuennde nicht gemaeth, dath ein Hupen Doctorn, welck alle blinnth werenn, vnd ein Hupenn Volckes, welck ock alle blinnth weren, wideden ijnn dehr Külen; item dat de Pauwest mit sinen dren Kronen alse ein Wulff manck de Schape leep vnd vorwörgede sie. Vann dussem Gemelthe heft dhe ghode Mann angehauen tho predigen vund sin alse dem gemehenen Manne de Ogenn upgedahenn, dat se kemen Kunden, dath ock in Vortijdenn werenn Lude gewehsen, welck desz Pauwestes und siner Vorwanthen Bouerije vund Bedroch geseenn hedden. Nicht lanng darna hebbenn de vann Copenhagen ock datt Evangelium dorch Prediger, welck enn vann Konningk Frederick worden thogeschicketh, gekregenn. Auerst wovoll de Konningk tho Coppenhagenn alle Karchen mit evangelischen Prediger besettet vund de Misse affgedhaenn, hebben doch de Bischope vunde de Rijkeszrath denn ghodenn Konning darhen genödigeth, dath he de evangelischen Prehdiger moste tho Coppenhagen wedder vth dem Dohme nemen vnde den Papen wedder eren Kraem vorgunnen, welck ock im Dohme beth ann den Doedt desz Konnings gesungenn vund geklungen hebben. Auerst wovoll de Rikeszrath der Religion [und der Lere desz Evangelii] seere övell gewagenn werenn, konden se denne noch fine [ohne Meije] aver dat Herte bringen, datt se vann dem Konninge bedenn, dusse de Abdie, de ander ein Provestije, de eijne ein Nunnenkloster, de eine ene Karcke in denn Stedten, vp dat se dar ein Hoff effte ein Husz mochten buwen; deweile nu Konningk Frehderick

wüsste, dath der Mönneke vnd Nuppen samph der Papenn Wessenth nicht van Gade wasz, gaff he de Klöster flux wech, wel dar vm bath; also dath nu sach Herr Jürgen Kock, Ridder vnde Börgemester tho den Ellebagen, befrüchtete he sick, idt mochte van Adel seek ock welck an denn Konningk macken vnnnd de Klöster vnd Karckenn, so binnen den Ellebagenn weren, ock erbiddenn vnd de dale brechen vnnnd Haue und Huse dar wedder in de Stede buwenn; derhalwen heft he sick in egner Persohne an Konningk Frederick tho Gottorp im Lannde tho Holstein, dar de Konningk plach Husz tho holdenn, ghemacket, Segel vnnnd Breue erlangeth, dath de Raeth thon Ellebagenn datt Closter thom Hellingen Geiste, welck am Marckede geleghenn, scholdenn innemen, de Karcke lathen stann, dat men darinne scholde Ghadesz Worthth predighen, vnd de andern Gebiurte tho einem Rathuse vnnnd tho einem Dametzehuse gebrucken, dath Grauwe Mönnekekloster tho einem Krannckenhuse vnnnd tho einem Lectorio scholde geflegenn werden. Idt was ock bijna nicht ein Husz binnen denn Ellebagen, dar de Papen nene Wenthe inne hedden; hieuan heft ock Konningk Frederick eine Ordning gemacketh, welck denn Borgern drechlick ock denn Papen nicht unndrechlick were gewesen, wen se idt hedden könen tho Ghode hebben; diisse Privilegia vnnnd Handel vordrothenn denn Papenn, Bischoffe vnnnd dem Rijckeszrathe mechtich seere, wol konnden se up datt Maell nicht dar tho dhoenn.

Aerst also Konningk Frederick verstorren was, hebben de Bischoffe unde Rijckeszrath tho Copenhagen einen Rijckeszrath geholden, darinne see geschlaten:

Thom ersten wowoll se Hartich Hanse Konningess Fredericks Sohne by desz Vadersz Lehvende gehuldigheth vnd geschwaren, wolden se eme doch, dewile he junck vnd mit dem Evangelio upgetagenn, vor nenen Konning hebbenn, men hebben dat Landt vnder seck sulven gedeleth vnnnd woldenn sulvest Konningk sijnn, also du in dem vorigen Jare lehsen machst.

Thom anderen hebben se ock beschlaten de luthersche Lere im Rijke uththoraden vnnnd alle papistische Ceremonien wedder annrichten vnnnd datt neue Prehdigker scholden ijnn ijeniger Karcke angehnamen werdenn; leten also ein edictum uthgeen, datt alle Steder vnnnd Dörper twisken der Tijdth [umme] S. Johannis Dach Anno 1534 sick der luttersken Predigher scholdenn quijth macken vnnnd vann den Bischoppenn andre Prediger vnnnd Pastorenn entfangen; welck auerst in dusse Religionsacke wurde vorsumelick sijn ijegen den sulvigen, he were wath Standes edder Conditioen, wolden se mith ernstlicker Straffe de Execution dhoen.

Hirup hebben se ein groth Recess gemacketh vnd datt publicereth.

H. Thuge Krabba heft sick ijegen de vann Ellebagen also ein sundrich Frundth erthogen willen vnd heft duth Recess im eigener Personen dem Rade van Ellebagen auerantworteth vnd se mith grothem Ernnte vormahnet, datt se sick ijegenn denn Riceszrath scholdenn ingehorsam erthogenn, wente so se nicht vann der lutterschenn Lere woldenn affstann, würden se beide vm er Leuennndth vnd Gudt kamen, vnd helt en datt Exempel der

Stadt zu Jerusalem vore vnde sprack: «dewile de tho Jerusalem nicht wolden gehorsam sijnn, mesten se vm Lijff vnd Guth kamen». Auerst de ghode Herr sede nicht edder wuste ock nicht, wem se scholden de tho Jerusalem billick gehorsam sijnn. Nicht langhe na dusser Tijdt heft de Bischof vann Lundenn jegen de Lutteraner eine Acht vthgann lathenn, vnd begundenn de Bischoffe de Prediger tho fangen ijm Ricke vnd se öuell tho handlen vnd verijagedenn de Prediger, wor se konndenn. Eins moth iek hir mith heer setten: de Bischoff in Seelanth, datt is tho Rothschildt, lath einen Prediger vannen in denn Winther vnde in de Gefenncknisse setthenn vnde also de Bischoff vornamen, datt he van nenem papistiskenn Bischoffe gewijgeth was, sunder van einem Prediger thoen Ellebagen ordinereth, dessen Name H. Johann Spanmacker, ijs de hellige Bischof in Thorn gegriemeth vnd gesprackenn: «Bistu vann Spanmacker ingewigt, so will iek di mitt Spannen wedder vthwigen», und heft ein Span effte Thouer, vull kolden Water, lathen halenn vnd den Knechtenn befeleenn, datt se denn Prediger dar scholde mitt begehtenn, vnd alsz de Knechte datt nicht woldenn dhoenn, heft de hellige Bischof mitt sin helligen Handt den sundigen Prediger mith dem kolden Wather nath beghatenn, datt he deste eer scholde doedt fresenn. Sulches vnd dehr Dinngge veel hefft den Rath und die gemhene thon Ellebagen vnde Copennhagen hoch vorschreeketh, hebben derohaluen ann denn Bischof vann Lundenn eine erlicke Bodeschop gesannth vnd en vm Gades Willen gebedenn, he wolde van sodan vnmilden Handel affstaenn. Hir up he mith bitternn Worden also ein houerdick Mann geannthwerdeth, he konnde vnd wolde nicht affstaen, wennthe idt were des ganntzen Rijkesrath Beleuinge vnd Besluth. Dar vp mosten se mith dem Troste tho Husz theren. Dusse Bischof was van Adell vnd hetede Turber Bilde. Idt was ock tho Rothschilde ein Bischof mit Namen Joachim Ronnouw, welckenn dhe ghode Konningk Frederich tho einem Bischoffe gemacketh, dewele he sick leth hörenn vnd bij denn ghoden framen Konning sick konnde annghenue, dath he der reine Lere des Evangelij gewhagenn vnd de Papen mechtich wolde reformeeren, dath ock de gode Koningk sick plach tho röhmen, wenn he vann der Sache des Ewangelij plach tho redenn, dath datt leue Evangelium scholde auer datt ganntze Rijcke einenn Vorthgannck hebbenn, datt dusse Bischoffe der Sacke wurde mechtich deenstlick sinn, vnd sprack: «juueni virum secundum cor meum». Auerst de ghode Herr is bedragenn; idt was nenn Dauit men ein doeg Wennthe; he was ein auerschwinden, houertig Mann, welck wenn he ginck, wo wol ein fijnn junck Mann (so jek van kenn angeseen), leth he sick leiden also ein Haurfrouue vnd sach nummer na de Erden, men [alletijdt in de Högde]. Dusse Bischof dewile nu im Rickessrade geschlatenn, datt se nenen Konningk wolden hebben, leth he seck bedunckenn, dewile he einer van Adell, so wurde em datt hegeste Regementhe effte ock woll de Krone gelick, also inn Schwedenn met Gustaff Erichsenn, tho gefallenn vnd wolde ock datt Husz Copennhagen also sijnn vnd sines Stifftes verbidenn. He leth sick conntrefeyen und

sande ijth westwart ann Vrouwe Marien, Konninginn van Vngernn, desz Kaisersz Caroli Süster, vnnnd begherde de thor Ehe etc.

Alse nun de van Copenhagen und Ellebagenn vor der Handt kenen Rath edder Trost wussten, hebben se ann Hartoch Karsten vann Holstein, Konning Frederichsz Sone geschicketh vnnnd gebedenn, dewile he ein christlick Förste vnnnd nu tho sinen mundigen Lahren gekamen, dar dock sin Broder noch junck vnd thom Regimenthe nicht duchtich, dat he sick des Rijkesz wolde annemenn, se wollden ein Copenhagen vndt Ellebagen averleheren. Hirvp se thom Annthwerde hebben enntfangenn, he hebbe ein Lannth tho Holstein, darmit sij he tho Vredenn, he will mith den Dehnen nicturesz tho doende hebben, dar sij sin Broder Hartich Hannsz, dem sie gehuldigeth vnde geschwaren, den suluigen scholen se annemen. Vnnnd wo wol Hartich Christiernn wusste, dat idt nicht woll ihm Riicke Dennemarcken thostunth, is he dennoch thoem Lande uth tho dem Lanndtgrauen vann Hessen getagenn.

Vnnde dewile de Rath vann Ellebagen vnnnd Copenhagen wussten, dath idt en wolde de Helsse kosten, sijn se ann Tuge Kraba ock ann ethlicke ander Herrn geijstlicks vnd weltlickes Standes gethagenn, vnnnd fruntlick gerathschlaget, wo men dem Rijke thom Bestenn machte radenn, dat men den Hartich Karstenn vann Holstenn tho einem Konninge erwelede; darup H. Tughe geanthwordeth, he schall es nummer weren, wennthe so kregen wij noch bösser Tirannen vnd Verdrucker der Geistlickenn alse Konning Christiernn de gefangener gewesenn were. De Bishop van Rotschild leth sick hörenn, datt he suluest wolde regeren vnd Konningk sijn, alse darvan gesacht ijs. Dewile nu de vann Copenhagen und van Ellebagen sagen und spöreden, dat bij dem Rickesrathde vnd den Bischoppen nene Gnade tho erlangen, men datt se enthlickenn de Religion wolden verfolgen vnd vnschuldich Bloth vm Evangelij willenn scholde verghetenn werden, hebben sie einen anderen Rath bedacht unde hebben mit Jürgen Wullenweuer einen Hannel angefangenn, na deme he sampt der Stadt Lübeck vnd eren Vorwanthenn hedden geholpen Konningk Christiern vth de Gefennckenisze desz Rickesrades tho bringen, effte he denne kenen Rath effte Trost wuste, wo men den Konningk Christiernn dar mochte wedder vth krigen, wennthe men sege woll, wo de Rickesrath dath vorighe Jahrenn der Stadt Lübeck ere Möye vnd Unkostinghe hedde genethen lathen, wat se denne vorthan wurden dhoen, so se na ehren Vornehmende ane Konningk dat Rijke suluest wurdenn regeren. Thom latesten hebben se einen Rath beschlatenn, datt se Graue Christopffer van Oldennborck woldenn vpbrijngenn, welck doch Konning Christierns Blodtvorwanthe were, datt he mitt etlickenn dusent Landeszknechtenn ijn dat Rijke Dennemarchenn dorch Jürgen Wullenweuer mijth Schepen mochten gesannth werdenn.

Lauritz Weibull.

Bidrag till Christiern Pedersens och Herman Weigers historia.

Christiern Pedersen, den store danske skriftställaren från reformationstiden, kanik i Lund och under lång tid af sitt lif bosatt i Malmö, är en man, om hvilkens lefnadsöden endast föga är känt. Det tillhörde icke hans samtid att samla på biografiska data och fylla också hans egna arbeten åtskilliga band och volymer, innehålla de dock jemförelsevis litet om honom sjelf. Personen vek här i skuggan: för Christiern Pedersen gälde det blott att sprida sina idéer och närma sitt folk till de ideal, som föresväfvade honom.

Men efterverlden älskar att vid sidan af författaren och för att förstå honom också lära känna människan och hon söker att ur resterna från det förflutna skapa sig en bild af denna.

De tvënne handlingar, båda härstammande från Malmö rådhusarkiv, som här meddelas, äro väl i och för sig sjelfva föga märkliga. Men sedda i sitt sammanhang, tjena de dock att i någon mån belysa vissa punkter i Christierns Pedersens lefnadssaga ¹⁾. Det framgår sålunda af den första, hurusom han i likhet med sin svärmoder Anne Jacob Mickelsens och dennes syster Else i Malmöborgaren Vincentius Jacobsen egde en fiende, af hvilken han dock 1533 ge-

¹⁾ Den mest obekanta perioden af Christiern Pedersens lif är väl hans ungdom. Emellertid är det all sannolikhet för, att han är den Cristernus Petri från Helsingör, som 1496 inskrefs vid Greifswalds universitet. Den hittills förbisedda anteckningen härom i dess matrikel lyder: «Cristernus Petri de Heltzingor, Rotschildensis d., die Veneris 19 mens. Februarii (ddt. totum)». I juni 1498 nämnes han sammastädes såsom promoverad till baccalaureus. *E. Friedlaender*, Aeltere Universitäts-Matrikeln. II. Universität Greifswald, I, 130—131, 138.

nom svärfadern och ännu andra blef tillförsäkrad skydd för framtida anslag. Den andra handlingen rör den vidlyftiga process, som fördes om kvarlätenskapen efter mäster Christiern. Dennes svärson, Bastian Hulsebrock, hade bland många andra också stämt sin hustrus mormor, hvilken han tvärt emot verkliga förhållandet beskyldde att icke hafva gjort svärsonen rätt vid arfskiftet efter mannen, men, såsom af den afkunnade domen framgår, lyckades han dock icke härigenom vinna hvad han åsyftade. Denna domshandling kompletterar ej oväsentligt dem, som redan äro tryckta angående de tvistigheter, hvilka uppstodo om arvet efter Christiern Pedersen ¹⁾.

Mycket mera hittills okänt än dessa tvenne handlingar torde rörande den frejdade danske skriftställaren knappast kunna framletas ur Malmö rådhusarkiv. Dock bör det kanske äfven nämnas, att af där bevarade handlingar framgår, att den Peder Andersen, prest i Helsinge på Sjælland, uti hvilkens hus den gamle kaniken tillbringade sin glädjetonma ålderdom, var en halfbroder till hans hustru, liksom äfven att i bouppteckningen efter Bastian Hulsebrock, hvilken förrättades 1580, bland öfriga poster också upptagas:

1 tysk bibel VIII sk.

Een tysk herbarium II 1/2 mk.

Schiltberger VIII sk.

Kong Christians recess I mk.

VI schriffne bøger maculeret.

Disse forne bøger bibelen vndtagit finge fogeden, wedemesteren och schriffuener for theris rettighedt.

Een schriffuen herbarium III mk.

Den förmodan ligger onekligen nära till hands, att dessa böcker och manuskript engång befunnit sig i Christiern Pedersens ägo. Med skäl kan man fråga, om icke de „VI schriffne bøger“ varit de nu förlorade arbeten af honom, om hvilka samtida källor berätta.

¹⁾ *Sonnenstein-Wendt*, Bidrag till Christiern Pedersens historia. Ny kirkehistoriske Samlinger I, 249—264.

Om Vincentius Jacobszen.

Anno etc. MDXXXIII fredagen nest ephther Erics regis loffuede oc utsagde Jacop Mechelszen, Jens Skomagher, Andhers Kellesmedt oc Oluff Verckmestere met samplet honds løffte fore Vincentius Iacopszen, saa at hand schal haffue seg cristeligen oc redeligen oc eij giøre, skynde eller skynde lade thesze ephther:ne eller nogen aff theres noget ont vpaa, som er Iep Nielszen borgemester, lector Frans, mester Cristiern P(eder)szen, Anna Iacop Michelsz oc hans søster Elsze, oc ther som hand ther emod giør entten met ord eller gerninger hemmeligen eller aabenbare, thaa sculle the føre hannem her vdi rette, heller oc staa vdi hans sted oc suare til hans missgerneringer. Sammeledes loffuede the och, at hand schal fordrage oc forlige seg met fogeden paa konges oc byes vegne for alt hues hand haffuer forseet seg her i byen indtil thenne dag.

Dom emellom Anne Iacop Mickels oc Bastian Hulszebroch och hinde quitt dømt att suare Bastian til nogen viidere arff.

Vij borgemester och radt wttj Mallmø och Valenntinn Kiøllir, byfogitt her sammestedis, giør alle witterligt och kennedes mett thette wortt opne breff, att aar etc. 1555, manndaginn thenn 30 dagh septembris, war skickiitt for oss wppaa wortt raadhus erliigh och beskeden quinnde, Anne Hannsdotter, sallige Jacop Michiilsenns efterleffuerske, wppaa thenn enne och enn wor mettborgere, Bastiann Hulszebroch, paa thenn anddinn side, och war beggis theris rette tegte dagh att møde her for rette om noginn trette och wenighedt, som thennom emellum er och the tiill forn nu wdi høst wppaa konnge maz tolbodth her sammestetz mett fore rette weriitt haffue; tha nu the wdi dagh som tiill fornne wppaa benefnnde tolbodt, attsporde for:ne Anne Hannsdottir benefnnde Bastiann, hues meninng och orsage hann haugde tiill the ordth och talle, som hann eblanntt andditt the tiill samminn haugde laditt segh wnndfalle, lydinndis, att mannd icke sculle opbryde munndinn paa hannom, thi atth ther som thett skiede, tha ville hann begynnde att talle saa, att sallige mester Christiern Pedirsenn, for-dum cannick ij Lunndt, hanns høstruis fader, icke schulle aldellis dødt were och icke heller schulle døe, menn han leffde, och war hunn begerinndis nu som och tillforne paa tolbodinn, atth hann her for rette wille berette och tiill kennde giffue, hues meninng och orsage hann mett samme ordt haugde, och om hann haugde hinnde ther metth tiill atth talle enntigenn paa for:ne sallige mester Cristiernns wegne eller ij noginnhannde anddir maade, tha stodt hunn offuirbødiigh att wille suare ther tiill och gierne liide och wnndgelle ther om all thenn deell, lough, dom och rett och dan-nemenndth hinnde forefinnde kunde; suarede tha benefnnde Bastiann och welbestodt segh samme ordt eblanntt andre sagt haffue, effter ther som hann lodt segh tække wdi fremtidenn wille widere om talle, naar leilighedinn och tiidenn segh saa begiffue kunde; war tha for:ne Anne igenn begerinndis, att hues hann haugde hennde tiill att talle, att hann thett nu wille giøre,

och sette wtti rette, om hunn war pligtigh altiidt att were tiill rede att suare, naar hannem løste, effter thj att hanndt segh saadanne ordt haugde berømmet och vnfalle laditt, och om hennde burde atth henge wttj nogenn ytermere eller widere fare offuir samme ordth, wdj thett hunn nu saa well som fore paa toldbodinn for:ne stodt offuerbødigh, att wille suare och pleige alldt thenn deel hann hinnde mett rette tiilltalle kunne; ta fremgick Bastiann och sagde, att beneffnde Anne icke sculle haue giorth hanns høstruis fadir, beneffnde sallige mestir Cristiernn thet fylliiste och skiell, hann burde, effther hinndis hosbonnde Jacop Mickiilsenn, hanns høstruis moders fader, och war ther fore enn nu begerinndis, att hannom motte wederfares och skee therfore saa mögitt som lough, dom och rett wore paa berørde hanns høstrus wegne. Der tiill suarede for:ne Anne Hansdotther, att effter thenn leilighedt och store wbodelige gielddt, som for hinnde war effther beneffnde henndis sallige hosbonnde, haugde hunn giortht sallige mester Cristiernn gott fylliiste och skiell och fast ytthermere och offuirt gott wtti saa maade: först beuisste hunn metth tuende dannemendth Jenns Kiildsenn och Niels Ipsenn, borgemestere her sammesteds, som berette wiidt theris edt, atth the haugde nogle forgangenn tiidt siidenn ij høst forledinn effter hinndes bönn och begere weriitt huoss Jørgenn Kock, borgemester, som han laa paa sinn siuge senngh, och attspurde hannom, huess hannem tiill minde drogte om thenn handill efftir beneffnde sallige Jacop Mickiilsenn; tha haugde Jørgenn Koch beneffnde suaritt widdt sinn siellis sallighedt siginndis, att thenn tiidt Jacop Mickiilsenn war dødt, war hann tillkallitt mett sallige Jep Nielsenn, Ariilld Koch och flere wtti Jacobs huss; ta war ter funditt saa mögitt wbodelige gielddt, att hunn war offuermade mere enndt thett gotts paa ferdum war, och att Jørgenn Kock war self allenne for wdenn the ann-dere ij^m goltt gyldenn tiill actez effther hanem. Ta sallige mester Cristiernn thett fornam, sagde hann segh platt och aldelis aff icke att arffue wille ij nogenn hannde made, menn begerinndis en forering, haffde ta Anne suaritt att wille well gøre hannom enn skenk tiill enn aminndelse effther hinndes hosbonndis, hanns høstrus fader. Tha haugde Jørgenn Koch suaritt: Anne, jekh agther inndtiidth atth stede her aff, for enndt jekh fangir mitth; dogh aff hinndes eginn godhe wilge gaff hunn mester Cristiernn L lodt sølff, hanns høstrus fornere hosbonnde, Cristoffir Mattsenn, war bleffuinn sallige Peder Guldsמידs børn skyldigh, och thett loffuitt att wille tage hannom quitt, som hunn och saa giortht haffuir bode mett hoffuittsum och rennte, och ther mett hagde for:ne mester Cristiernn aldelis laditt segh well tiill tacke och nøige, effther som och saa beuisseliggt er wtti wor stads bog, att hann haffuer weritt her paa wortt raadhuus och giffuit sallige Ariilld Koch ett fullt och fast affkaldt mett handt och munndth paa hinndes wegne for løst och fast, rörindes och wrörindes, som thett ther ydermere clarligenn findes indscreffuet och forclaritt, och ther fore sette wtti rette, om hunn war pligtigh atth suare nogitt ydermere tiill thenn sagh enntigenn Bastiann eller nogle andre wtti noginn made. Tha effther tiilltalle, gennsuar, for:ne

skiellige beuiss met leffuinndis røst oc saa effther thett fulde affkaldt y for:ne wor stads bogh forclariitt och inndskreffuitt finndiss mett mannge och attskiillige ordt och talle, som thennom emellum verit haffuir, siige wij for:ne Anne Iacob Mickillsenns quitt och frii for thenn sagh och icke were plie-tiigh at suare Bastiann eller noginn hanns eller mester Cristiernns arffuinng for noginn arff effther beneffnnde Jacop Mickillsenn, emntenn for løst eller fast, rørinndis eller wrørinndis inndenn bys eller wdenn effther tenne dag ij noginnhande maade. Tess till yttermere widnisbyrdt etc.

* * *

Ännu mindre känd än Christiern Pedersens lefnad är hans landsman Herman Weigers. Denne, en broder till Henrik Smith och bekant såsom öfversättare af Reinecke Fuchs samt författare till flera smärre arbeten, var född i Malmö, studerade såsom ung i Rostock och innehade under många år en rådmansbefattning i sin fädernestad. Flera gånger är han nämnd i dess handlingar såsom i ett eller annat värf närvarande på rådhuset ¹⁾ och om hans familjeförhållanden lemnar det första af de här meddelade aktstyckena upplysning. I Grefvefejden tog Herman Weiger, strax den utbröt, en liflig del och afgick såsom sändebud till de nordtyska städerna, hofvet i Bryssel och pfalzgreffen Friedrich. Icke minst genom utförandet af dessa uppdrag ådrog han sig emellertid det Malmöska fredspartiets hat och om honom såsom en af de främste männen i den bekante Malmöborgmästaren Jörgen Kocks kansli heter det också i den samtida nidvisan:

Hermand Liugir kannd merkelig dicte och skriffue
Slig falske breffue i Jørgen Møntirs stuffue
Och lesse thennem siden for viss oc sant
Paa vort raadhus for den menige mandt.
Slig logenn och skalckhed at skriffue oc digte
Thet lerte hannd aff mesthir Didericke,

¹⁾ Måndagen näst efter Dominicam Jubilate 1527 var sålunda «beskieden suend Hermand Væger» inför magistraten, men det — såsom det synes — vidlyftiga vittnesmål han denna gång aflade är tyvärr icke bevaradt. Redan 1530 omtalas han såsom rådmän och går fredagen efter St. Martini dag i borgen för en penningssumma, hvilken af staden utlånas. 1529 heter det om honom i «Sagetal»: «Anno Domini MDXXXIX mondagen fore S:tæ Symonis et Judæ dagh loffuede Meynert Hærcke och Hermon Veijgere for the X penninge paa Martijn Rwgmandz veijne, som er XL mk».

Thennd tiidt hannd redt med hannem om landt
 Med thre aflads breffue vdj huer handt
 Och bedrog saa arme sijnpill folck
 Som en amagtig, fortuifflet skalck ¹⁾.

Någon tid efter det Grefvefejdens afslutats, flyttade Herman Weiger öfver till Kjöbenhavn. Med undantag af hvad han i föreläsalet till „Ræffuebogen“ säger om sig sjelf, ett vittnesmål aflagdt i Malmö 1554 ²⁾, några smärre på skilda håll befintliga notiser om honom ³⁾ och det här aftryckta brefutdraget, hvilket är hemtadt ur det danska Rigsarkivets samling af missivkoncepter från denna tid ⁴⁾, är så godt som intet känt om hans återstående lif. Han synes hafva afflidit omkring 1560.

Herman Weigeres søns Peder Hermensens moderne.

Vij borgemestere oc raadt oc kong. foget vdj Malmø gøre alle widerligt met thette wort obne breff, at aar etc. MDXXXIX mandagen nest efter

¹⁾ *Martin Weibull*, Samlingar till Skånes historia 1871. Jørgen Møntirs krønike, medd. af *Elof Tegnér*, s. 31.

²⁾ *Lauritz Weibull*, Henrik Smith. Skånska Samlingar IV, 1, 60—61.

³⁾ I St. Petri kyrkas i Malmö räkenskaper 1537 upptages sålunda följande post: «Item end szom Thyge Christ: oc Hermand Weygere the fortærede, ther the wore stæffnde for Konge Mai:th till Kyøbenhaffn aff her Thruiddt om then gord, som Oluff Morthenssen vdi boer etc. Oc Hermand Weijer bleff liggende ther igen ij VIII dage, forbiendes szuar aff Konge Mai:th — XII mark». — Bland «Sancte Anne Calente jorde godtz» upptages i samma kyrkas inkomststat «en gordtt ther nest østen fore [d. v. s. öster om en, som den i Grefvefejdens historia bekante Henrik Brantun hade], som Hermann Weygere haffuer eye: b: p: oc giffuer tyll jordskyld XII mark». Om samma gård är det tal i domboken 1557. Det heter däri: «Freidagen then 15 octobris loffuede Matts Lampe och Henndrick Weier mett samlitt hanndt for Herminn Weieris høstrue aff Kiøbmanhaffn, saa at hunn scall bygge och forbedre thenn gaardt hunn haffuer her ij byen aff allttre gottzitt, ligginn-dis emodt thenn øde jordt bag Alneruppe boder och wdtiill thett strede, som løber tiill tegill gaardinn». Af denna notis finner man bland annat, att Herman Weiger gift om sig, sedan det ofvan omtalade skiftet af 1539. Hans hustru synes enligt Altaregodsens räkenskaper hafva burit namnet Anne Willemsdatter.

⁴⁾ På detta brefutdrag har jag blifvit uppmärksamgjord genom *Holger Rørdams* afhandling, *Historieskryvningen og Historieskriverne i Danmark og Norge siden Reformationen*, I, 33.

sondagen Cantate fore oss paa wort raadthus ware skickede erlige och fornumstige mend Dirick Suerckmand, raadmannd vdi Landskrone, oc Herman Weijgere vdaff Københaffn, gaffue tilkende oc kundgiorde, at the wore wengigen oc well forligte om all huess mødernearff, som for:ne Hermen Weigeres barn Peder Hermenssøn, for:ne Dirick Suerckmandz dotters barn, wor tillfalden eller vdi nogen hande maade kunde tillfalde effther syn moder Anna Dirickdotter (hues siell Gud haffue) som war for:ne Hermen Weigeres höstruff, saa at for:ne barnn Peder Hermenssøn er tillmyndet oc skall haffue for sit møderne thet hus met all sijn rettighed, som ligger her vdi Mallmø ij thet lille Fergestrede paa thet nordoste hørne, som for:ne Hermen købte vdaff Bonauentura Richter, raadman her samme stetz, oc er frij eigendom oc holder samme hus vdi sijn bredt aff wester oc vdi øster IX alne oc strecker sig vdi sijn lengd aff nor fra byes strede oc saa vdi sønder jntill the boder, som hørde till thet capell Henrick Dringelberg, fordom mynthemestere, funderet haffde; jtem end en gord liggendes her sønder ij Mallmø vdi thet byes strede, som kaldes Anders Jenss strede, som er breffue gods oc ligger till wort hospitall her samme stetz oc tillforne laa till Ste Anne Calente lag met all sijn rettighed, som for:ne Hermen Weigeres breff, hand ther paa haffuer, vduiser oc indeholder; item her till met skall for:ne barn je lot sølff. At saa vdi sandhet er, haffue wij ladit trøcke wor stadz secret etc.

Christian III till Anders Bille. Gottorp, söndagen nest efter hellige III kongers dag 1541.

. . . Tesligeste velle wij sette till ethers gode raad huad heller ether sywnes, att wij schulle beholle samme gord (Ambrosii, antagl. borgmästarens) eller i og velle paa vore vegne giffue ether vdi en handell mett Hermand Weyger, som boer i thet lybeske herberg, om same hans gord, om then laa oss hedre beleiligt, enthen i kunde flye oss then fore pendinge eller och forbyte then fore en anden gord, huor i best kunde thet vdinnen ramme vort gagn och beste . . .

Lauritz Weibull.

Tvenne bouppteckningar från det sextonde århundradet.

I. Presten Hans Siunesens boksamling (1564).

Bland de många kulturhistoriskt intressanta bouppteckningar, börjande med året 1546, hvilka Malmö rådhusarkiv förvarar, finnes äfven en rörande kvarlåtenskapen efter Hans Siunesen, stadens tredje kyrkoherde efter reformationens genomförande. Den är upprättad den 7 september 1564. Hvad som härvid fäster uppmärksamheten är emellertid icke så mycket förteckningen öfver de många möbler, husgeråd och reda penningar, som funnos i boet, utan framför allt det noga katalogiserade bibliothek, som däri ingick.

Hans Siunesen¹⁾, hvilken antagligen stammade från Malmö, hade erhållit sin vetenskapliga uppfostran vid Wittenbergs universitet, hvarest han 1533 inskrifvits såsom student. Redan tidigt synes han hafva förvärfvat en betydande lärdom och efter kallelsen till predikant i Malmö utgaf han 1552 fyra gammaltestamentliga skrifter i dansk öfversättning²⁾. Äfven sedan han några år därefter blifvit kyrkoherde i sin fädernestad, fortfor han med sina studier och om dessas beskaffenhet torde förteckningen på hans böcker gifva en någorlunda verklighetstrogen föreställning.

Flertalet af dessa böcker utgöras af teologiska arbeten, de flesta liksom äfven öfriga skrifter i Hans Siunesens bibliothek författade af tyskar. Jemte bibeln, som han märkvärdigt nog icke

¹⁾ Om Hans Siunesen se vidare *Sonnenstein Wendt*, Om reformatörerna i Malmö, 105—106.

²⁾ Dessa äro tryckta i Wittenberg och utgöras af «Salomos ordsprock», «Salomon predickere», «Salomons høyesang» och «Tobiae bog».

synes hafva egt på danska ¹⁾, intaga bland dessa verk af Luther, Melanchton, Bugenhagen, Musculus, Oecolampadius, Brentius, Urbanus Rhegius och Justus Jonæ främsta platsen. Bland öfriga theologiska författare finner man flera af kyrkofäderna, Huss, Calvin och andra representerade och af danskar Peder och Niels Palladius, den förre genom „Ennarationes lectionum euangelicarum“, den senare genom „Commonefactio de vera inuocatione dei“. Men en Melanchtons lärjunge som Hans Siunesen samlade äfven andra böcker än rent theologiska i sin studerkammare och Reuchlin och Erasmus komma där att stå sida om sida med författarne från antiken: „C. Crispi Sallustii historici clarissimi opuscula“, Justinus och Josephus. Äfven kaldeiska och hebreiska lexikon, grammatikor och andra skrifter på dessa tungomål finner man i hans bibliothek. Arbeten i filosofi, matematik och medicin vexla där med anekdotsamlingar, epigram och herdedikter. Af historiska arbeten finnas bland andra den så allmänt lästa Carions krönika och „Cronika der keyserliken Stadt Lubeck“. Af Paulus Eliæ rymmer denna boksamling ett arbete: hans 1534 utgifna öfversättning af Erasmi „Institutio principis christiani“, hvilken är upptagen såsom „Een christelig och nyttelig bog om kongenes regemente“.

Det hade i den danska kyrkoordinansen förordnats, att presterna skulle bruka de böcker, som lärde och vise män hade gillat, och det anbefaldes dem att anskaffa „thendt hellige Bibel, som er een kilde til al retsindig gudelighed“, Luthers postilla, Melanchtons Apologi och Loci communes, en eller annan god bok, med hvilken de kunde förklara „barnalärdomen“, Luthers lilla katekes, Instructio visitationis Saxoniae och kyrkoordinansen. Det var i boktryckerikonstens första tider, böckerna voro dyra och de flesta prester egde föga mera än hvad uttryckligen i lag stadgats, många icke ens detta. Bland 68 prester i Vendelbo stift, öfver hvilkas bibliothek en fullständig förteckning från omkring 1550 finnes bevarad, egde sålunda endast en 37 band; en annan hade blott 5 och medeltalet var 12—15 ²⁾. En noggrant specificerad förteckning öfver den samtida mathematices

¹⁾ Den fans emellertid, enligt hvad St. Petri kyrkas räkenskaper (i Rådhusarkivet) upplysa, i ett flertal exemplar uti kyrkans bibliothek.

²⁾ Kirkehistoriske Samlinger, III, 1, 165—212.

professorn i Kjöbenhavn, Ejler Hansen Malmøs böcker upptager 49 ¹⁾. Vid en jämförelse med dessa boksamlingar är mästern Hans Siunesens med sina 141 band af en rent af imponerande storlek. Den har varit en af de allra främsta i Danmark under det sextonde århundradet och säkerligen har den då icke heller i det öfriga Norden haft många medtäflare.

Καταλογος librorum parentis.

1. Kirchen Postilla d. Mart. Luth.	2 1/2 dal.
2. Commentarij in Matheum Musculj	4 marck
3. Concordantiæ	ij dal.
4. Athanasius supra Romanos	4 marck
5. Johannis Caluinj in Esaiam	j dal.
6. In Hieremiam Johan: Oeolampadij	ii 1/2 marck
7. Pericopæ Evang:orum p. Iohan: Brentium	ij marck
8. Enarraciones Evang:orum dominicalium autore Arsario Sehofer	j marck
9. Enarraciones lectionum euangelicarum scriptæ a d. Petro Palladio	xij sk.
10. Pericopæ Euangeliorum, quæ in festis legi solent, p. Johan: Brentium	xij sk.
11. Euangelicæ conciones in membrano incluse Pet: Artopoei	8 sk.
12. Hieronymi Vueller theologiæ doctoris in Euangelia explicationes	j marck
13. In Euangelia annotationes Philip: M:s	j marck
14. Hansz Postill Martini Luthe: quæ diuisa est in duas partes	ii 1/2 marck
15. Kinder Predig: vom Aduendt bisz auff Pfingsten, gestelt durch Vitum Dietrich	xij sk.
16. Conciones synodicæ a Georgio	j marck
17. In Euangelium Iohan: ennaracio Caspari Crucigeri	j marck
18. Etliche Tröstschriften vnd Predigten für die so in Todes vnd ander Not Anfechtung sind d. Marti: Luth:	8 sk.
19. De penitentia. Autore Ioh. Brentio.	12 sk.
20. Contra papatum romanum M. Luth:	xx sk.
21. Betbüchlin M. Luth:	vij sk.
22. Precationes biblicæ	xii sk.
23. Breues expositiones Epistolarum Coruinj	xij sk.
24. H. Bullingerij aduersus anabaptistas	xx sk.
25. Testamentum nouum versio Roterodami	8 sk.
26. Testamentum nouum versio M: Luth:	j marck
27. Deuteronomies Mose M. Luth:	j marck
28. In Epistolam ad Gala: M. Luth:	j marck
29. Pandectæ scripturarum	j marck

¹⁾ Holger Rørdam, Aktstykker og Breve, 47 o. f.

30. Vieler schöne Sprüche Mar. Luth.	x sk.
31. Catechismus Brentij	j marck
32. Leich predigten p. M. Iahan: Spang:	xij sk.
33. Heubtartikel christlicher Lere a d. Iona Iusto	xij sk.
34. Vom heiligen Ehestande p. Erasmus Sarcerium	j dal.
35. Das funffte, sechste vnd siebend Capitel S. Matth: durch M. Luth:	xij sk.
36. Institutio principis christiani p. Roterodamum, in membrano compactum	xij sk.
37. S. psalmodum libri quinque per Arelium Felinum	xxiiij sk.
38. Historia von Lazaro	j marck
39. Confessio Ecclesie	i½ marck
40. In quindecim ψal: M. Luth:	j marck
41. Vom waren Erkenntnis Gottes	j marck
42. Expositiones in Euangelia. Autore Erasmo Sarcerio	xij sk.
43. Dispositio orationis in Epistola Pauli ad Romanos autore Philip: Melanch:	xij sk.
44. Loci communes Philip:	vij sk.
45. Der deutsch Psalter mit den Summarien M. Luther:	vij sk.
46. C. Crispi Salustij historici clarissimi opuscula	xij sk.
47. Thomæ Linacri de emendata structura latini sermonis	vij sk.
48. Pius et eruditus libellus de officio ecclesiastico etc. autore Hiero: Wellero	iiij sk.
49. Precationes Musculj	vij sk.
50. Biblia germanica albis tabulis	4 marck
51. Biblia Latina	i½ marck
52. Josephi iudæi historia . . .	
53. In Esaiam Luth:	j marck
54. Christlige Auslegung der schönen vnd herlichen Spruche Christi: Gebet dem Keiser etc. M. Luth:	vij sk.
55. Epigrammata aliquot germanica etc.	8 sk.
56. Das XIII vnd XV Capitell S. Iohannis M. Luth:	xij sk.
57. Dictionarium Chaldaicum p. Sebastianum Munsterum	xx sk.
58. Warhafft Bekanntnusz der Dieneren der Kirchen zu Zürich etc. M. Luth.	vij sk.
59. Sermonum decades duæ etc. Henrycho Bullingero	i½ marck
<i>Omnes prescripti libri sunt ligneis tabulis fere compacti, sequentes vero sunt in membranis inclusi.</i>	
60. Euangelium secundum Matthæum in lingua hebraica cum versione latina atque succinctis annotationibus Sebastiani Munster	i½ marck
61. Iohan: Caluinj commentarij in vtramque Pauli Epistolam ad Timothe: cum annexo libro	xij sk.
62. Das grosz Planeten Bog cum annexis	j marck

63.	Wider das Babstum zu Rom vom Teuffel gestiftt: cum annexis	4 sk.
64.	Iohannes Hus	viiij sk.
65.	Das XV Cap: der ersten Epistel S. Pauli an die Corrinther M: Lu:	6 sk.
66.	Die Bücher Salomonis deutsch (M. Lutherus) cum annexo	x sk.
67.	Agend Büchlein für die Pfarrherrn auff dem Land p. Vitum Dietrich	8 sk.
68.	D. Martini Lutheri theologi Catechismus cum annexis	8 sk.
69.	Vom Zorn vnd der Güte Gottes Caspar Huberinus	6 sk.
70.	Historia des Lydendis vnde der Upstandige vnses Heren Jesu Christi vth den veer Euangelisten p. Bugen:	4 sk.
71.	Warhafftige Beschriuinge etc.	4 sk.
72.	Hexen Weysterei	4 sk.
73.	Antwort auff diese Frag etc. cum annexo	viiij sk.
74.	Turcicarum rerum commentarius	4 sk.
75.	Christianis an liceat litigare in Iudetio cum annexis	xij sk.
76.	Breuis et vtilis commentarius in priorem Epistolam Pauli ad Corrin: Philip: Mel:	xij sk.
77.	Loci theologici Urbani Rhegij cum annexis	xij sk.
78.	Euchiridion Epistolæ S. Pauli ad Ro: au: Georgio maiore cum annexis	x sk.
79.	Catechismus Philip: Mela: germanice cum annexo	viiij sk.
80.	De dialectica lib: 4: Phil: Mel: cum annexa Rheto:	6 sk.
81.	Eine Predigt von der wunderbarlichen Geburt vnsers Hei- lands etc.	j marck
82.	Rechenbüchlein	4 sk.
83.	Nicolaij Palladij Commonefactio de vera inuocatione dei: cum annexis	iiij sk.
84.	Grammatica hebreæ chaldeæque lingue	viii sk.
85.	Philippi Melanchthonis philosophiæ moralis Epitome	6 sk.
86.	Vermanungh zum Sacrament	2 sk.
87.	Summa fidej	8 sk.
88.	In primum, secundum, tertium et quintum Ethicorum com- mentarij Philip: Melanch:	
89.	Experimenta germanice cum annexo	4 sk.
90.	Mensa philosophica	2 sk.
91.	Grammatica Rabbi: hebreæ	8 sk.
92.	Selectissimarum orationum Philip: Me:	12 sk.
93.	Cronica der keyserliken Stadt Lubeck	2 sk.
94.	Mathematicarum disciplinarum p. Philip: Melanch: cum an- nexis topicis ad Threbat:	6 sk.
95.	Iustini etc.	viiij sk.
96.	Epistola d. Pauli ad Ephesios	4 sk.
97.	Sex linguarum etc.	4 sk.

98. Die reine gesunde Lehre van des Leibs vnd Bluts Christi etc. cum annexo	8 sk.
99. Schimff vnd Ernst etc.	6 sk.
100. Liber Iohan: de Sacro Busto de sphæra cum annexis	6 sk.
101. Georgij Trapezuntij dialectica	4 sk.
102. Een christelig och nyttelig bog om kongenes etc. regemēte	6 sk.
103. Coruinus de festis germanice	6 sk.
104. Iohannis Reuchlini in 7 ψalmos penitentiales hæbraico s interpretatio	xij sk.
105. New Artznei vnd Practicierbüchlin zu allen Leibsgebrechen	4 sk.
106. In philosophiæ naturalis Epitome p. d. Welchurionem	
107. Eine Vthlegginge d. Iohan: Epinj	
108. Vom leiblichen Todt	j marck
109. Sanctæ Cæsareæ Maiestatis declaratio	xij sk.
110. Christiani matrimoniij institutio p. Roterod:	viiij sk.
111. Passio, germanice, cum annexo	8 sk.
112. Iesu Christi filij dej Euangelium etc.	8 sk.
113. ψalterium Hebraicum	j marck
114. Cronica Carionis germanice	8 sk.
115. Der eheliken Ordens Spiegel vnd Regel etc.	4 sk.
116. Διονυσιος ὀικουµενης περιγηγεις cum annexis	12 sk.
117. Von iungsten Tag cum annexis	x sk.
118. Das Ratbuchlein	1 sk.
119. Das weltliche Oberkeit etc.	8 sk.
120. Van Kauffshanlung vnd Wucher M. L. cum annexis	12 sk.
121. Confessio fidei exhibita invictissimo imperatore Carolo V etc.	x sk.

Sequentes libri non sunt aliqua ligatura compacti, sed repositi vt membranis soluris seruati.

122. De maiestate dñi nostri Jesu Christi ad dexteram dei præsentis et de vera præsentia corporis et sanguinis in cena Iohan: Brentij	8 sk.
123. In ambas apostoli Paulj ad Corinthus epistolas commentarij per Wolfgangum Musculum . . .	} iiij marck
124. In Epistolam apostoli Paulj ad Ro: eodem autore	
125. Pastorale oder Hirtenbuch	} ii½ marck
126. Regentenbuch aus vielen trefflichenn alten vnd newen Historien	
127. Ehe Spiegel etc.	ij marck
128. Die erste Epistell Sanct Paulj an die Cor:	ij marck
129. In Epistolam S. Paulj apostolj ad Romanos d. Pet: Martyris Vermilij Florentinj	iiij marck
130. Diui Gregorij theologi episcopi Nazanzenj	4 sk.
131. Brentius in Lucanum	4 marck
132. Brentius in Iohannem	6 marck

133. Eusebius	iij marck
134. Daudem Chytrei in Matth.	j marck
135. Hilarij opera	iij marck
136. Heubartikell christliger Lere Phi: Mel:	xx sk.
137. Kinder Predig. p. Vitum	j marck
138. En tysk psalme bog	4 sk.
139. Psalterium græcum	12 sk.
140. Register aller Bücher Herrn Doctoris M. Luth:	2 sk.
141. Similitudines	3 sk.
	<hr/>
	Summa 1 ^c XL marck.

II. Kvarlåtenskapen efter Claus Mortensen (1580).

I slutet af året 1575 eller i början af det följande hade Claus Mortensen, „gammelmester Claus“, såsom han under sina sista år kallades, den förste lutherske predikanten i Malmö, affidit. Hans hustru i fjerde giftet, Elisabeth Fransdatter, öfverlefde honom och ingick kort därefter ett andra äktenskap med borgaren Bonde Weijer i Malmö. Med bouppteckningen efter sin förste man lät hon emellertid anstå och först nära två och ett halft år efter hennes egen död eller den 21 december 1580 kom denna att upprättas. Claus Mortensens „gods, som stod til Hinrick Brabenders“, blef då förtecknad i närvaro af byfogden Jørgen Jensen, Mats rådmän, Anders Kock och Jacob Samsing. Den af dem verkställda bouppteckningen¹⁾ gifver i sin mån en inblick i de förhållanden, under hvilka Claus Mortensen framlefde sin annars så föga kända ålderdom.

Claus Mortensens ekonomiska förhållanden hade i likhet med hans embetsbröders i Malmö aldrig varit goda och redan 1538 hade borgmästare och råd fått bidraga med en summa af 300 mark till att betala hans gäld. Samma år hade han sjelf förklaradt, att han utom den förut uppburna lönen, fri bostad och kläder, vore i behof af ännu 900 mark årligen. Denna hans begäran invecklade honom i långvariga tvister med hans församling och svårligen har han känt sig tillfredsställd och om sin bergning försäkrad genom den lönereglering, som 1540 verkställdes och hvarigenom han erhöll 300 mark

¹⁾ Förvarad i Malmö rådhusarkiv.

om året och „for the iij offerdage“ tjugo daler¹⁾). Väl kom han icke i åtnjutande af denna summa, enär han redan i början af följande år lemnade sin befattning såsom prest i Malmö, men utnämnd till kyrkoherde i Husie och Skräflinge församlingar har han svårigen där uppburit någon högre aflöning. Anspråken från 1538 förverkligades aldrig och trots de arf han då och då fick motaga, hafva hans ekonomiska förhållanden icke varit af någon lysande beskaffenhet. Bouppteckningen af 1580 visar också ett ganska obemedladt bo. Det är möjligt och t. o. m. troligt, att den icke upptager allt hvad Claus Mortensen egt, men tvifvelsutän omfattar den dock det mesta af detta.

Denna bouppteckning omtalar först de till köket hörande artiklarne. De äro icke många: sju grytor, några kittlar och kärl af koppar och tenn, „it bradspyd oc j bradpanne“, „en trefod“, en mortell och några tenntallrickar. Med dynor, öfverkast och linne har huset varit något rikare försedt, men om det som fans anmärkes oftast, att det var „gammilt“, „forraadnit“, „forslit“ eller „dugde icke megit“ och om „it gammilt stöcke teppit“ säges, att där „war hundrit hul paa“. Af möbler funnos endast två stolar, fem kistor och ett skrin, „j gammel waskerstoel“ samt „it liden himling“. „Bardscher-instrumenter“ hades några, likaså „it gamilt stöcke saug“, „ij smaa wect skaale och loodd“ samt fyra ljusstakar, af hvilka den ena „met thre piber oc j bordkrantz“. Böcker äro inga upptagna i bouppteckningen. Det värderikaste däri är onekligen hvad som fans i metallväg. „Nogle gamle penger och mündtstøcker“ uppskattades väl endast till två mark, men af obearbetadt tenn fans till ett värde af 33 mark och 11 skilling och af „guld och sølf“ egde Claus Mortensen följande:

Een sølstob weijer XV lodt, loddit ij marck, er	XXIX mk
Fire sølfskeder weijer xij lodt, ringer it quintin, er	XXIII mk och VIII sk.
iij guldringe med een liden turckoss, j liden granath och een liden brun stheen, Erick guldsmedt werderit for viij daler, er	XXXII mk
	<hr/> LXXXIV $\frac{1}{2}$ mk.

Dessa senare siffror äro ju ej så obetydliga, men likväl kunde slutsumman i bouppteckningen icke fås högre än till 318 mark, 10

¹⁾ *Sonnenstein Wendt*, Om reformatörerna i Malmö, 90—95.

skilling och 1 hvid. Och icke ens denna summa skulle oafkortad komma arvingarne i handom. Boet var nemligen icke utan skulder och det hade också ursprungligen tagits i beslag af den störste fordringsägaren, Karine, Lauritz Schriffuers enka. De utgifter, som till följd häraf måste göras, voro följande:

Er gifuit Karine, salig Lauritz schrifueres efterlat hustruff, Liise mester Claus' hafde ladit opschrifue hoess be:de Lauritz then thid Lauritz war Kon: Mats tholdschri fuer: fick vdaff forskrifne werdere gods beløb til	LXVIII mk	10 sk., j alb.
och fick der thil rede pende	XLI mk	ij sk., ij alb.
Betald Rasmus Villemszen borger, som mester Claus hannem war skyldig blefuen	XVI mk	
Betald Henrick Daabelsten, som mester Claus hannom war skyldig blefuen	XVIII mk	
Betald Else Pallisdatter, som be:de mester Claus hende war blefuen skyldig	XXXI½ mk	
Summarum paa udgiftt er	CLXXV mk	

Sedan dessa 175 mark afdragits, återstod det icke mycket. Det var endast en obetydlighet mera än det värde till hvilket 1564 presten Hans Siunesens boksamling blifvit uppskattad. Bättre än annorlunda framgår kanske genom denna jemförelse tillståndet i boet efter Claus Mortensen.

Lauritz Weibull.

Hvem är författaren till *Seditionum Daniae liber*?

Det finnes väl knappast någon dansk historisk skrift från förra hälften af det sextonde århundradet, hvilken visar ett större inflytande från den samtida humanistiska rörelsen än den skildring af Grefvefejden, som bär namnet *Seditionum Daniae liber*. Såsom Holger Rørdam med rätta anmärkt, är det icke så mycket innehållet som fastmera andan och formen, hvilka göra denna skrift så märkelig. En skarp tendens genomgår den; språket är klassiskt rent och hvimlar af antika reminiscenser; Virgilius och Horatius citeras och framställningen är i sin helhet så långt som möjligt aflägsen från den barbarism, som möter i de medeltida krönikorna. På Livianskt sätt håller sålunda, då Kjöbenhavns innevånare öppnat portarne för grefve Christopher af Oldenburg, befälhafvaren på slottet, Johan Urne, en vidlyftig oration till det inför honom församlade krigsfolket.

Om författaren till denna *Seditionum Daniae liber* hafva olika meningar gjort sig gällande. Då denna fråga här åter upptages, sker det icke blott för att visa oriktigheten af de förutvarande uppfattningarne, utan äfven för att gifva några antydningar om författarens tänkesätt och stånd och de orter, på hvilka han vistats.

Seditionum Daniae liber är tryckt i *Scriptores rerum danicarum* (VIII, 515—524) och utgifvarne af denna del, Engelstoft och Werlauff, hafva framsatt den förmodan, att Paulus Eliæ möjligen kunde vara författaren¹⁾. Men i sådant fall är han — såsom de äfven påpekat — af flera skäl icke upphofsman till Skibykrönikan.

¹⁾ *Scriptores rerum danicarum* VIII, 515.

Då detta numera emellertid är till ovederlägglighet bevisadt, förfaller hypotesen om Pauli Eliæ författareskap till *Seditionum Daniæ liber*, hvilkens stil för öfrigt alltigenom röjer en annan penna än hans.

En andra åsigt rörande författarskapet till *Seditionum Daniæ liber* har framställts af den flitige forskaren i det sextonde århundradets danska historia, Holger Rørdam, och vunnit allmän tillslutning. I sin värdefulla afhandling „*Historieskrivningen og Historieskriverne i Danmark og Norge siden Reformationen*“ och äfven i senare arbeten¹⁾ nämner han den bekante humanisten Petrus Parvus Rosæfontanus såsom författaren. Genom en vidlyftig bevisföring har han sökt stödja detta påstående. Men trots denna torde hans åsigt icke vara riktig.

Enär Svaning 1560 begagnat Petri Parvi namn på titelbladet till den bekanta stridsskriften: „*Refutatio calumniarum cuiusdam Joannis Magni . . .*“, synes det — har det sagts — rimligt antaga, att Petrus Parvus sysselsatt sig med historia, då det annars icke vore lätt att inse, hvarföre man lät Svaning begagna just denne mans namn²⁾. Häremot är väl egentligen intet att invända, om det också måste fasthållas, att en slutsats som denna icke kan anses till fullo bindande. Emellertid är det härmed ingalunda sagt, att Petrus Parvus är författare till *Seditionum Daniæ liber* och då man såsom ett af de starkaste stöden för denna åsigt använder ett yttrande i företalet till detta arbete³⁾, måste detta anses förfeladt. I detta företal säger författaren, att han gerna skulle hafva öfverlåtit åt „*doctis et artium liberalium professoribus*“ att skriva denna historia, för så vidt de icke varit upptagna af andra och i deras ögon viktigare studier. Han tillägger: *Est unus, nomen fallit me, parvus an magnus ignoro, qui ante septem annos Saxonem nostrum Danorum regum usque ad hæc præsentia tempora gestis complendum suscepit; adhuc tamen Canutus, eo nomine sextus, in Saxone ultimus, regnat. Itaque vereor, ne sesquimille annis, antequam nasceretur, de ipso Horatius vaticinatus fuisse videatur: „parturiunt montes, nascetur ridiculus mus“.* Qvare quod illi dedignantur, pa-

¹⁾ Så i *Kjøbenhavns Universitets Historie* I, 543—544.

²⁾ *H. Rørdam*, *Historieskrivningen og Historieskriverne i Danmark og Norge siden Reformationen* I, 14.

³⁾ *Sammastädes*, I, 14—15.

triæ compulsus amore (ut Clio suggesterit) exarare cogar¹⁾. Omöjligt är icke, att de här anförda orden syfta på Petrus Parvus, men är också detta fallet, framgår det på intet vis däraf, att det verk, däri dessa ord förekomma, är författadt af honom. Tvärtom kastar ju författaren till *Seditionum Daniæ liber* här ett skimmer af löje öfver sin samtids lärde och särskildt öfver den „parvus an magnus“, som för sju år sedan åtog sig att fortsätta Saxo, utan att dock ännu hafva hunnit öfver början af sitt verk. Det är otroligt, att en person offentligen i allvarlig skrift på sätt, som här sker, skulle hafva utlåtit sig om sig sjelf. Såsom skäl för att så i alla fall är förhållandet har Holger Rørdam anført, att en utanför stående svåriligen skulle vetat så noga besked om ett utgifvet och förmodligen också ofulländadt arbete²⁾. Det är emellertid svårt att inse hvad som hindrar detta. För att taga exempel från första hälften af det sextonde århundradet, är det ju sålunda bekant, att då Christiern Pedersen stod i begrepp att i Paris utgifva sin upplaga af Saxo, detta, långt innan det skedde, var vida känt i Danmark, där man till och med erbjud sig att för utgifvarens räkning afskrifva ett exemplar af den gamle historieskrifvarens verk³⁾. Det var likaledes väl bekant, att han under 1540-talet höll på med att öfversätta bibeln, hvilken man 1543 enligt Petri Parvi vittnesbörd väntade med det snaraste skola utkomma⁴⁾. Och om Svanings arbete på hans väl aldrig helt fulländade, vidlyftiga Danmarks historia voro icke ens i utlandet boende danskar okunniga⁵⁾. Men kunde man utan svårighet veta besked om dessa arbeten, finnes det väl intet hinder för att man, äfven innan det var tryckt, kunde vara underkunnig om ett så vidlyftigt verk som en fortsättning af Saxo.

I ett yttrande uti företalet till Petri Parvi öfversättning af Corvini postilla 1539 har man också sökt ett stöd för att han skulle vara författare till *Seditionum Daniæ liber*⁶⁾. Men det samman-

¹⁾ *Scriptores rerum danicarum* VIII, 515.

²⁾ *H. Rørdam*, *Historieskrivningen etc.* I, 15.

³⁾ *Chr. Pedersen* till Lave Urne ¹⁴/₃ 1514. Skrifvelsen tryckt i Saxo-upplagan 1514. Jmf. *Brandt*, *Om Lundekaniken Christiern Pedersen*, 42.

⁴⁾ Företalet till *Petri Parvi* öfvers. af Robert Etiennes skrift, *Sum paa det Ypperligste etc.* Jmf. *Chr. Bruun*, *Den danske Literatur*, II, 259.

⁵⁾ *H. Rørdam*, *Historieskrivningen etc.* I, 89.

⁶⁾ *H. Rørdam*, *Historieskrivningen etc.* I, 17.

hang, i hvilket detta förekommer, gör en dylik förmodan föga trolig. Petrus Parvus kan nemligen med de ord han i denna postilla fäller icke gerna afse annat än en uppbyggelseskrift, „en Undervisning paa nogre besynderlige Stykker, som baade timelig og evig Velfærd er paarørendes“¹⁾. Att lämpa dessa ord på en krönika, låt vara att den — som det var meningen med fortsättningen af Seditio-num Daniæ liber²⁾ — handlar om religionsstridigheter, måste anses långsökt.

Såsom ett sista skäl för att Petrus Parvus vore författare till Seditio-num Daniæ liber har anförts, att han var en af sin tids mest framstående humanister och att det, honom frånräknadt, icke funnes „ret mange Mænd her i Landet, som Skriftet med nogen som helst Sandsynlighed kan tillægges“³⁾. Det har därefter uppvisats, att hvarken Hans Svaning eller mäster Oluf Chrysostomus är dess författare. Utan att våga någon gissning, tro vi emellertid, att det kunnat finnas ännu andra vid denna tidpunkt i Danmark, hvilka varit mäktiga ett verk som Seditio-num Daniæ liber. Så fattig på betydande män var icke denna tid, hvilken för efterverlden kommit att stå såsom en blomstringsperiod i den danska litteraturens historia.

Det torde af det föregående hafva framgått, att de grunder, på hvilka man byggt uppgiften om Petri Parvi författareskap, äro i hög grad vacklande. Och har det redan visat sig ur företalet till Seditio-num Daniæ liber, att han icke gerna kan hafva skrivit denna, synes detta styrkas äfven af ett annat förhållande.

Författaren till denna skildring af Grefvefejden är nemligen från början till slut upptänd af glödande hat till dem som höjt upprorsfanan i Danmark eller utifrån understödja folkresningen och tager varmt parti för den danska adeln. Det finnes emellertid ingenting, som antyder, att Petri Parvi sinnesstämning varit af denna beskaffenhet. Antagligen lemnade han vid ungefär samma tid som Christiern II 1523 sitt fädernesland och det gifves knappast orsak att betvifla riktigheten af de till grund liggande förhållandena för en berättelse från 1560, i hvilken Svaning låter

¹⁾ *Chr. Bruun*, Den danske Literatur, II, 215. Ny kirkehistoriske Samlinger, II, 244.

²⁾ *Scriptores rerum danicarum VIII*, 516 och 524.

³⁾ *H. Rørdam*, Historieskrivningen etc. I, 17.

honom yttra: „Christiernus secundus posteaquam in Germania exulans in familiam suam me ascripsisset atque contra scripta suecorum passim tum diulgata, quibus eum gravissime diffamarant, me vt scriberem adhortatus esset, liberum in suum archiuum mihi aditum fecit, vt inde ad arbitrium meum codicillos, literas obligatorias et item alia documenta ei negotio accommoda depromerem. Feci itaque quod rex atque dominus meus clementissimus voluit, qui in alios qualis fuerit equidem nescio, de me certe quidem optime semper meritus erat“ ¹⁾. Att en historia som denna icke kunnat vara helt och hållet gripen ur luften och att man icke gärna kunnat pådikta en så pass känd person som Petrus Parvus att hafva varit den landsflyktige konungens anhängare, om så ej varit fallet, synes så godt som säkert. Men är förhållandet detta, kan samme man svårligen hafva skrivit *Seditionum Daniæ liber*, i hvilken konung Christiern visserligen icke sjelf angripes, men så mycket mera de trogne anhängare af honom, som till det sista kämpade för hans befrielse. Det bör i sammanhang härmed kanske äfven påpekas, att Petri Parvi vänner och närmaste anhöriga med ifver slöto sig till Christiern II:s sak. Så den bekante skriftställaren Henrik Smith från Malmö och hela den betydande krets, som han tillhörde ²⁾, och så äfven brodern Henrik Parvus. Denne var allt från början en trofast tjenare af den fördrifne konungen och under Grefvefejdens tider undergick han till och med en sträng tortyr för dennes skuld ³⁾. Några månader efter denna händelse är det som hans broder skulle hafva skrivit sin historiska skrift, en skrift full af lof och beröm öfver det danska adelspartiet och dess framfart.

Det torde icke gerna hafva varit så. Författaren till *Seditionum Daniæ liber* bör säkerligen sökas annorstädes.

Såsom det redan påpekats, har denne varit en man, som stått på höjden af sin tids humanistiska bildning, ehuru väl han dock icke — enligt hvad bokens företal synes upplysa — haft anställning vid universitetet. Hvad angår hans religiösa tänkesätt, så var han möj-

¹⁾ Företalet till *Refutatio calumniarum cuiusdam Joannis Magni . . .*

²⁾ *Lauritz Weibull*, Henrik Smith (*Skånska Samlingar* IV, 1). Bland hans omgifning äro att nämna Christiern Pedersen, Herman Weiger, Peder Laurensen, Claus Mortensen m. fl.

³⁾ *H. Rordam*, *Kjøbenhavns Universitets Historie*, I, 543—544.

ligen protestant. Hans politiska åskådningar äro redan antydda; likväl bör det tilläggas, att han utsett särskildt en person bland sina danske motståndare såsom målet för sitt hat, samme man, om hvilken Skibykrönikan faller omdömet: „homo preter usuram, peculatum et imposturam etiam multis adulteriis infamis“¹⁾. Det är Jörgen Kock, den mäktige borgmästaren i Malmö, hvilken väl varit den som gifvit uppslaget till Grefvefejden och hvilken under hela dess gång förblef en af dess främste ledare. Om honom yttrar författaren till den skrift, med hvilken vi här sysselsätta oss, att det var, som om han i sin person förenade Simon, Catilina och Sulla; intet brott vore honom främmande; fattig hade han från sin westphaliska hem kommit till Norden, men han var full af underfundig list och hade — såsom orden lyda — „vulpinum ingenium, animum ad omne vaframentum versatilem“. Det tillägges: „Novistine, quomodo socii tui Ambrosius, Marcus Meyer et cognominus tuus Georgius Wullenweffer perirunt? An putas te impune elapsurum?“²⁾ Detta och annat mera gifver ett intryck, som om författaren stått i närmre förhållande till Jörgen Kock. Att han uppehållit sig i Malmö, synes äfven framgå af det goda besked han vet om händelserna därstädes och det glödande hat, som framlyser mot denna stads innevånare, hvilkas namn göres liktydigt med romarens „cretensis vir“, förrädare³⁾. Emellertid är det icke troligt, att författaren, som väl snarast varit skåning, under kriget kvardröjt i Malmö och där närmast slutit sig till det mot dess styrelse fiendtliga parti, som i upphofsmannen till „Jørgen Møntirs krønike“⁴⁾ erhöll sin litteräre tolk. Det synes oss i hvarje fall, som om den beskrifning han gifver på Landskrona belägring knappast kunde härröra från annan person än ett ögonvittne. Författaren, hvilken — såsom Rørdam förtjenstfullt uppvisat⁵⁾ — i vanliga fall stödjer sin berättelse på skrifna källor, i all synnerhet på den af Langebek tryckta „En vise ny om den handel oc feygde. som greffue Christoffer aff Ol-

1) *H. Rørdam*, Historiske Kildeskrifter I, 71.

2) *Scriptores rerum danicarum* VIII, 516 och 517.

3) *Sammastädes*, VIII, 517, 518 och 523.

4) Denna är tryckt af *Elof Tegnér* i *Samlingar till Skånes historia* . . . 1871, 29—53.

5) *H. Rørdam*, *Historieskrivningen etc.* I, 18—20.

denburg etc.“, fördjupar sig här i en mängd enskilda detaljer och — något som kanske också visar hans närvaro i Landskrona — talar i sin ifver icke mindre än två gånger om belägrarne under namnet „de våra“¹⁾. Betecknande är äfven det sätt, på hvilket han beskriver borgares och bönders angrepp på adeln i Skåne och att han, då han avslutar sin berättelse härom, förklarar det lönlöst att fortsätta, enär säkerligen ingen, som ej varit vittne till dessa skändliga uppträden, skulle sätta tro till hans ord²⁾. Möjligen har han sjelf tillhört arméen; möjligen var han en af dessa danska adelsmän³⁾, som vid främmande universitet erhållit sin bildning, en bildning, som de vid återkomsten till fäderneslandet på hvarjehanda sätt sökte göra fruktbringande. Historiens studium omhuldades särskildt af dessa adelsmän och ännu äger man en mängd uppteckningar verkställda af olika medlemmar ur deras krets.

Det här anförda torde vara allt, som man med någon utsigt att närma sig de sanna förhållandena kan säga om författaren till *Seditionum Daniæ liber*. Om hans namn våga vi ingen gissning. Sjelf har han i sin skrift uttalat den önskan, att det alltid måtte förblifva okänt⁴⁾. Och sannolikt skall heller aldrig det dunkel, som omgifver det, blifva skingradt. Inom den bevarade litteraturen från det sextonde århundradet saknas i alla händelser medlen till att åstadkomma detta.

Så mycket torde emellertid vara säkert: *Seditionum Daniæ liber* är hvarken skriven af Paulus Eliæ eller Petrus Parvus. De skäl, som framburits härför, låta sig icke gerna upprätthållas.

¹⁾ *Scriptores rerum danicarum*, VIII, 523.

²⁾ *Scriptores rerum danicarum*, VIII, 518. — Om Lund säger han på ett annat ställe (s. 521), att spåren efter den svenska hjälphärens framfart där ännu skönjas.

³⁾ Att författaren varit adelsman synes framgå däraf, att han öfversätter ordet «adelen» i den förut omtalade visan gång på gång endast med «quidam nostratum» eller «nostrates». För öfrigt gifva sig på flerfaldiga ställen i *Seditionum Daniæ liber* rent aristokratiska åskådningssätt luft.

⁴⁾ *Scriptores rerum danicarum*, VIII, 524.

Lauritz Weibull.

Anteckningar om salmförfattaren Hans Christensen Sthen i Malmö.

Hans Christensen Sthen är ett berömdt namn i den danska salmdiktningens historia. Sjelf var han väl ingen Kingo, men bland sina samtida i Danmark kom han dock att stå oupphunnen såsom andlig skald. Ty han förstod som ingen annan af dem att ena de folkliga och de lärda elementen och att på samma gång gifva dikten prägeln af sin personlighet. Hans varma, troskyldiga rim, i hvilka folkvisans motiv väfvas samman med dem som närmast kunde erbjuda sig för den teologiskt bildade, flögo också, strax de utkommo, från mun till mun och blefvo snart lika hemmastadda i herregård som koja. Flera af dessa skrifter höra äfven på grund af det trägna begagnande, för hvilket de varit utsatta, till de största litterära sällsyntheter; somliga upplagor hafva helt och hållet förkommit. Och ännu i det 19:de århundradet, då hans salmer efter långvarig glömska åter bragtes i ljuset, egde de kvar något af samma kraft att fångsla och uppbygga, som de hade i Frederik II:s och Christiern IV:s dagar.

Hans Christensen Sthen var icke till börden skåning utan sjæländare. Han var född i Roeskilde. Sin vetenskapliga uppfostran erhöll han vid tyska universitet, såsom man äfven ser af hans skrifter. Efter hemkomsten till fäderneslandet blef han 1565 kallad till Helsingör såsom skollärare och året därpå anstald såsom kapellan vid sockenkyrkan därstädes. Redan vid denna tid hade han begynt sin författareverksamhet: det nämnes sålunda i Helsingörs räkenskaper, att han på tryck låtit utgå „bedebøger og andet nyteligt“ samt hurusom han gång på gång särskildt under jultiden och fastlagen låtit uppföra „lekar“ och „spektackel“, för hvilka han

af den tacksamma magistraten erhåller föräringar. Från dessa sceniska föreställningar är det som hans ännu bevarade skådespel „Kortvending“ härstammar. Äfven har Sthen redan i Helsingör begynt sin verksamhet såsom författare till salmer, af hvilka icke så få påträffas i hans 1578 tryckta „Haandbog“. Utom denna utgaf han därstädes äfven flera smärre skrifter. Och ett offentligt erkännande åt hans förtjenster gafs, då han 1580 inbjöds att mottaga lagerkransen vid Kjöbenhavns universitet ¹⁾.

Emellertid uppväxte det omkring Sthen, som kort efter ankomsten till Helsingör trädte i äktenskap, en talrik barnskara och trots de tillägg, som staden då och då gjorde till hans kapellanlön, torde denna hafva varit otillräcklig. Det anbud, som han 1583 erhöll af magistraten i Malmö att blifva kyrkoherde i denna stad, kunde heller icke gärna annat än vara välkommet, huru smärtsamt det också bör hafva känts för honom att lemna en plats, där han i så många år till allmän belåtenhet verkat. Han gaf därför också borgmästaren Jacob Fechtel, som med kallelsebrevet afrest till Helsingör, ett jakande svar. Redan samma år skedde hans afflyttning till Malmö. Sjelf tog han från Helsingborg landvägen dit; hans gods gick sjöledes och det erfordrades icke mindre än 49 lass att åka det „fra stranden op udi Rundelstredit til hans gaard“ ²⁾.

I Malmö skulle Hans Christensen Sthen komma att tillbringa hela sitt återstående lif eller tidrymden 1583—1610. De upplysningar rörande detta, som i det följande skola meddelas, röra utslutande de yttre tilldragelser, som därunder timade. Af Sthens skrifter såsom hans „Liden Vandrebog“ eller hans utläggning af Davids första salm, „Salighedens Vej“, båda stammande från denna tid, hafva andra och bland dem särskildt C. J. Brandt ³⁾ gifvit utförliga skildringar. Denne sistnämde har äfven först framdragit de handskrifna anteckningar — 182 blad starka — som Sthen un-

¹⁾ Om Sthens vistelse i Helsingör lemna de utdrag ur stadens böcker, som af P. V. Jacobsen tryckts i Dsk Hist. Tidskrift, V, upplysning. Jmf. härmed *Holger Rørdam: Lærere og Præster i Helsingør. Kirkehistoriske Samlinger III, 4.*

²⁾ St. Petri kyrkas räkenskaper 1583. Rådhusarkivet i Malmö.

³⁾ C. J. Brandt, *Salmedigteren Hans Christensen Sthen*. Denna afhandling är tryckt i *Smaaskrifter til Oplysning for Kristne* 1888.

der början af året 1593 gjort i ett ännu i behåll varande exemplar af ett tyskt teologiskt arbete.

Den första upplysning om Sthen, som möter efter hans ankomst till Malmö, är hvad kyrkans räkenskaper innehålla om hans blifvande aflöning: „Bleff om paasken 83 mester Hans Christiensen sogneherre kallit och samtøckt adt skulle haffue aarlig aars til visz løn iij^c marck, som mynten før gick“. Dessa 400 mark fortfor Sthen, sålänge han innehade sin befattning såsom kyrkoherde i Malmö, att uppbära. Hans inkomster torde emellertid hafva varit betydligt större än så, dels på grund af de föräringar han mottog, dels också på grund af flera smärre sysslor, som af honom bestredos. Han var sålunda predikant på Malmöhus ¹⁾ och uppbar äfven såsom en bland förvaltarne af Jörgen Kocks ryktbara stiftelse till de fattige årlig aflöning ²⁾. Han bodde fritt och då han senare flyttade in i egen gård, erhöill han i föräring den hyra, som erlades för prestgården ³⁾.

Denna senare, belägen i „Dægenstredit“, var vid Sthens ankomst till Malmö ännu icke färdig, utan hade han de första åren sin bostad i den förut omnämnda gården i „Rundelstredit“, hvilken äfven tillhörde kyrkan. 1585 afsattes emellertid 400 mark „til hielp adt lade bøgge thend kirkens gaard met, sogneherren er tilforordnit adt boo vdj“ och ännu samma år inflyttade han i sin nya bostad. De reparationer, som där äfven under de närmast följande åren verkställdes, voro ganska betydande. En alldeles särskild omsorg egnades därvid åt „mester Hansis studerecammer“ ³⁾.

Uti denna gård i Degnestredit, hvilken å ena sidan gränsade till ett kyrkan tillhörigt hus, i hvilket en af de biträdande predikanterna, herr Jakob, bodde, å den andra till borgaren Henrik Dringelbergs bostad, kvarbodde Sthen till 1591. Han synes hafva varit en man, som gärna dref affärer, och genom köp hade han också 1589 förvärfvat sig icke blott en gård med tilliggande hage i Degnestredit, hvilken tillhört „hederlig og vellerd mand“, Constantin Balthasarsen, kanik i Lund och af en frejdad Malmösläkt, utan äfven

¹⁾ Lensregenskaberne. Danska Rigsarkivet.

²⁾ Räkenskaperna rörande Jörgen Mynters fundats i Rådhusark. i Malmö.

³⁾ St. Petri kyrkas räkenskaper darsammastädes.

tvende andra, belägna vid „den lange Adelgade“. Här hade han dessutom vid sidan af dessa redan förut köpt ännu en gård. Till denna, som egts af Marine, Rasmus Guldsmeds enka, var det, som han 1591 afflyttade.

Denna gård, som låg på norra sidan af nuvarande Östergatan ¹⁾, utgjorde ett vidsträckt byggnadskomplex med talrika bostadslägenheter och uthus. Inredningen var den bästa och „stuer“ och kammare rikt försedda. Där sågos bänkar och kistor, höljda med dynor och täcken, snidade skåp och skrin; bord och stolar funnos i riklig mängd och öfver sängarne hängde „himlingar“ med gröna sparlakan. I „kammersitt neder i gaarden“ hade mäster Hans sitt arbetsrum. På väggarne såg man där „en kridtaffle och idt lidet contrefey“, ett mansporträtt och en spegel; de ytor, som ej upptogos häraf, täcktes af „baageschab och hyllder“, i hvilka husets stora bibliotek, som af sin egare skattades till icke mindre än 3000 daler, var förvaradt. På golfvet stodo „kistebenker“ och skrin med täcken och hyenden och i ett hörn var kyrkoherdens skrifpulpst placerad. Utsigten från fönstren vette åt trädgården; här kunde han om dagarne mata sina fåglar, då de lemnat „fuglehusset“, som hade sin plats uppe på loftet ²⁾.

Så såg det ut i salmdiktaren Hans Christensen Sthens studerkammare. Det var onekligen en tilltalande boning. Från naturen utanför hans fönster, från de bokskatter, som klädde väggarne i hans rum, och från människorna, som kommo och gingo, har han här mottagit månet af de intryck, som han i sina skrifter eller från predikstolen meddelade menigheten. Det skrifna ordet är kvar, men om dem som ljödo från hans mun i kyrkan är vår kunskap ringa. Och dock synes Sthen just på denna senare plats, om någonstädes, hafva varit i sitt rätta element. Han var en man, skolad under Melanchtons och Niels Hemmingsens ledning, men trots alla dogmatikens spetsfundigheter förstod han dock att — såsom Lyschander

¹⁾ Den motsvarar jemte hans båda förut nämnda vid denna gata ligande gårdar nuvarande fastigheterna 125—128 i kvarteret Fersen. Vid gräfning 1896 påträffades här grundvalarne till Sthens hus.

²⁾ Bouppteckningshandlingen efter Sthen (¹⁸/₁₁ 1610) och inventeringshandlingen öfver hans bo (¹¹/₁₂ 1607), båda i Malmö rådhusarkiv.

bemärker ¹⁾ -- genom den ton af folklighet, som han anslog, i det muntliga föredraget fångsla sina åhörare.

Hvad man om Sthens verksamhet såsom predikant i Malmö med säkerhet känner är att han med ifver och lust egnat sig åt denna. Han genomdref sålunda 1586, att hvarje lördag efter aftonsång skulle hållas predikan, så att menigheten måtte undervisas och förmanas och „den gamble adamske groffhed och kødelig menniske kunde i nogen maade tuingis och driffuis til vndergang“. De trenne predikanterna i staden skulle därvid skiftesvis tjenstgöra. Emellertid synes Sthen under början af sin presterliga verksamhet i Malmö hafva tagit mera på sina skuldror än han förmådde bära. Det läses i samma handling, ur hvilken detta tagits: „findis och brøst, som sogneherren mester Hans beklager sig, adt tienisten medt prædicken, meszetienist for alterit och hosz funten falder hannom for tung om søndage och hellige dage, formiddilst hand ther saa altiid allene skal vare, vden hand vnder tiiden maa worde forskaanit medt meszen och tienisten for alterit, begierendis adt der motte findis middil til adt medt-tienerne, prædicanterne, ville tage sig samme tienist paa for alterit, lige som det skeer i Kiøbenhaffn och j andre forneme kiøbsteder her i rigit“. På grund af denna Sthens begäran blef äfven beslutet, „adt med-tienerne, the tree predicantere her i kircken, skal holle meszen och tienisten for alterit, først alle søndager om aarit och der til anden och tridie juledage, anden och tridie paaskedage, anden och tridie pindsdage, vndtagit naar sogneherren selff paa the dage wil sige mesze, men the andre fester och hellige dage, ther falder om aarit, skal sognepresten selff tage paa sig och giøre altertienisten“. Skulle sjukdom inträffa, skall den ene presten hjälpa den andre. Tjensten vid funten skötes i vanliga fall af kyrkoherden ensam ²⁾.

Hvad innehållet i Sthens predikningar beträffar, synes detta ofta hafva bestått mera af lag än af evangelium. Det låg i tiden att så var, men samma sak kan sägas på många sätt och Sthen synes icke hafva varit den, som lagt fingrarne emellan, då

¹⁾ *Claus Lyschander*, *Scriptores danici*. Holger Rørdams uppl. s. 255.

²⁾ Contract om loerdags prædicken och om meszen och altertienisten anno 1586. Malmö rådhusarkiv. Packan 62, n:o 145.

det gällde att bestraffa det onda. Man finner detta af en tryckt likpredikan öfver fru Mette Ulfstand af år 1602 ¹⁾, i hvilken han utfar mot den herskande fäfången och uttrycker sig om de styfva kråsen och kragarne, att de äro „et forvidne til den blaa helvedes lue“, liksom detsamma äfven framgår af ett protokoll i Malmö dombok sex år tidigare. Det säges i detta, „at nu i forgangen søndag Oculj kom Laurents Michelson hiem fra kieren och fortaledede och repeterede den predicken, som mester Hans sogneprest haffuer prediket thil højmesze, sagde, huorledis hand haffde straffit horerj och andre synder och laster paa det heftigste och huorledis den onde aand, naar den er vduigt fra mennisket, som haffuer syndet, farr hen och tager VII andre aander thil sig, som er werre end hand selff, med fleere ord aff predicken“ ²⁾.

Ett strafftal, sådant som detta synes hafva varit, om det också gör intryck, skaffar näppeligen sin upphofsman många vänner bland dem, för hvilka det är afsedt. Men lika litet som Sthen, då han från predikstolen „straffede — som han säger — onskab og synd“, gjorde alla till pass, var detta förhållandet, när han ute i lifvet lät sin rättsinhet allt för starkt framträda. Detta synes icke sällan hafva varit förhållandet. Så skedde till exempel i början af 1595, då enligt årlig sedvana förvaltningen af Jörgen Kocks stiftelse granskades å rådhuset. Staden hade ur dess fonder 1563 gjort ett betydande lån, hvilket dock sedan icke återbetalts och af hvilket icke heller räntan trots stiftarens uttryckliga vilja de senaste åren kommit de fattige till godo. Då Sthen antagligen häremot gjorde anmärkning blef han „overfused for raad og ret“ och klagande spørjer han:

Om det er den tack, mand skal haffue
For erlig tro tjeniste mange aar og daffue?

Men — fortsätter han:

Jeg haaber paa Gud og den evige ære
Og trøster mig med det evige live,
Der al tro tjeneste vil belønnet blive ³⁾.

¹⁾ Af denna predikan bevarar det Kgl. Biblioteket i Kjöbenhavn ett exemplar.

²⁾ Malmö dombok d. $\frac{19}{3}$ 1596.

³⁾ *Holger Rørdam*, Hist. Kildeskrifter I, 660—661.

Det är icke otroligt, att den ovilja, som Sthen sålunda genom sitt uppträdande på vissa håll i Malmö ådrog sig, varit en af orsakerna till att man började arbeta på att få honom förflyttad från staden. Det afgörande steget i denna riktning togs år 1600. Magistraten inberättade då till Christiern IV, „hurledes deres sognepreest, hederlig mand mester Hans Christensen nu med svaghed og alderdom fast belades og med tiden vil falde hannem meget besværligt hans præsteembede og den store menighed og almue derudi byen med tilbørlig tjeneste at kunne forestaa“; de anhöllo därför, att han måtte blifva befordrad till prest i Tygelsjö och Klagstorp, hvilket kall för tillfället stode ledigt. Konungen gaf verkligen på denna magistratens anhållan en jakande resolution ¹⁾, men märkvärdigt nog blef det dock intet af med Sthens förflyttning. Hvarken med hans „svaghed“ eller „alderdom“ torde det heller hafva varit så illa stäldt, som man sökte göra troligt. Tvifvelsutan har han gjort svårigheter att afträda sitt embete, i all synnerhet som han förut icke ens synes hafva tillfrågats om den afsedda förändringen. Först 1607 nödgade honom ålder och sjuklighet att begära afsked. Han gjorde det med följande skrift, i hvilken han samtidigt gifver en rörande skildring af sitt kroppsliga tillstånd:

Aller naadigste konning oc herre, Gud almectigste beuare eders naade oc vnde E. N. liff, lycke, sundhed oc benedidelse aff Gudt til liff och siell, amen. Allernaadigste herre oc konge, ieg fattige mand begerir ydmygelig aff eders naade, I ville verdis for Gutz skyld oc høre min supplicatz oc giffue mig der paa it milt gensuar: jeg fattig mand haffuer min tid verit en wuerdig Guds ords tienere och haffuer ladit mig bruge baade i skoletieniste oc vdi kirketieniste nu i 44 fulde aar baade i Helschenør oc her i Malmø, baade i eders naadis kere herre faders høylofflige oc salige ihukommelses tidt, der ieg tidt haffuer predicket och giort tjeneste faare. Nu er ieg kommen til en stoer suaghed oc skrøbelighed paa min alderdom, att ieg haffuer icke mact til at staa mit kald faare lenger, saa at ieg maa giffue op oc lade en anden trede i min sted; saa er ieg paa det ydmygeliste begerendis aff min allernaadigste herre konning, at eders naade ville for Gudtz skyld oc som ordnanzen formelder liberere mig aff min tieniste, som er gammel lantzknect, der har vdtient, er vdtrelit, vdarbedit, der nu icke kand gøre fyllest mere for sin sted, øyene kand intet se, føderne intet bere kroppen, maal, røst, hugkommelse och alting slar mig feil, oc vnde mig et erligt stycke brødt

¹⁾ *Holger Rørdam*, Lærere og Præster i Helsingør. Kirkehist. samlinger III, 4, 317—318.

paa min allerdöm, ieg kunde leffue aff, oc icke lide armodt och nød met min fattige hustru och børn, som Gud hafver vnt mig, enten her aff slottet eller huor eders maiestet self gaat tyckes. Jeg hober det skal icke vere saa lenge, at Gud skal komme oc forløse sin gamle tienere oc forlene mig en god salig stund. Allernaadigste herre kong, gørør nu for Gutz skyld oc verdis at see i min sag oc hielpe mig til gode, saa skal den leffuendis oc naadige Gud det beløne met euig oc wendelig benedidelse, huilken ieg vil haffue Eders M. til liff oc siel nu och altid befalendis.

Eders Kongl. Matt:s vnderdanigeste tienere

Hans Christensen Sthen,

wuerdig sogneprest i Malmö¹⁾.

Den ansökan, som detta bref innehåller, beviljades och antagligen har det varit „aff slottet“, som Sthen i det följande erhållit sin lön. Hans efterträdare i embetet blef den såsom skriftställare icke alldeles obekante dåvarande kaplanen i St. Petri Hans Raffn. Kallelsebrefvet för denne utfärdades den 19 oktober 1607 och skedde det, „efftersom heederlig och høylerde mannd, mester Hanns Christensen, som her till dags haffuer werritt woris sogneprest, nu haffuer werritt begierende, att maatte bliffue entledigit, annseendis hanns store siugdom och schröbelighetz willkor, huillcken hanns wennlige begiering wij eij wiste att kunde hannem benechte“²⁾.

Sthen hade sålunda lemnat det offentliga lifvet. Men trodde han sig i det enskilda skola finna den ro och hvila, som det förra väl ofta nekat honom, hade han högeligen misstagit sig. Det uppväxte mot den åldrige saludiktaren en storm inom hans egen familj. och besinningslösa söner kränkte den frid, han så väl förtjenat att njuta.

Redan 1567 hade Sthen i Helsingör ingått sitt första äktenskap. Frukten däraf hade blifvit 16 barn, af hvilka sex nådde mogen ålder, bland dem sönerna Christopher, hvilken tillbringade sitt lif i utlandet, Hans, som blef skolrektor i Ystad, Gabriel och Frans. Då emellertid Sthens första hustru 1602 aflidit, hade han ingått nytt äktenskap med Elline, en dotter af lundakaniken Oluf Stisen. Med henne hade han äfvenledes flera barn. Och efter

¹⁾ Detta bref finnes med påteckningen: «bleff indlaggt wdi rette then 27 martij anno 1607» uti Malmö rådhusarkiv, packan 62, n:o 151.

²⁾ Malmö dombok 1604—1608. Rådhusarkivet.

hennes död -- samma år som han för sin „store svagheds og skrøbeligheds“ skuld tog afsked från sin kyrkoherde befattning — hade han åter gift om sig, denna gång med en ung flicka från Sjælland, Kirstine Andersdatter ¹⁾).

Detta Sthens sista giftermål synes hafva varit det som gifvit första uppslaget till splitet och oenigheten inom hans familj. En del af arvet efter fadern föreföll ju genom detta skola gå förloradt för barnen, hvilka haft förhoppning att få ärfva allt odeladt. Sönerna Gabriel och Frans samt släktingarne till deras ännu omtynda halfsyskon sökte under sådana förhållanden rycka till sig hvad de kunde af det rika boet och en förevändning till att lagligen åtala Sthen funno de uti den skiftesförättning, som 1605 verkstälts efter dennes första hustru.

Detta skifte skulle rätteligen hafva utförts redan ett par år tidigare, då ju denna afdit 1602. Anledningen, hvarför det kom att anstå, är obekant. Först den 8 augusti 1605 innehåller Malmö dombok något rörande detsamma. Där läses under denna dag följande tidsmålände skildring:

Mester Hannss Christennssønns affkald aff hans three sønner.

Wij borgemester och raad i Malmøe och Peder Hanszønn, kong: maj:tis byfogit sammesteds, görre alle witterligt och bekiende, att epher som hederligh och højlerdt mannd, mester Hans Christensøn, worr kierre sogneherre herudj Malmøe, haffuer for os berett och thillkiende giffuit, huorledis hanns sønner wed naffn Hans Hansøn, Gabriell Hansønn och Frands Hansønn thennom endnu rester och thilstaar hoes hannom thierres moderne arff och icke thill des er ganget eller giort thennom nogit richtigt schifte emellom: vor derfor her for rette wdj dagh, som er thend 8 augustj anno 1605, fremkommen for:ne m: Hanns Christensøn med for:ne hans kierre sønner, derhoes thilkiende giffuende, att hand aff welberaadt huff, disligeste hans hustruis ja och begierringh och j ligemaade med bete hans sønners frj wilge, ja och sambycke om ald for:ne thierris moderne arff er saaledis met thennom bleffuen forligt och fordragen, att hand herudj dagh haffuer anloffuit och thill sagdt huer bete sine sønner, Hans Hansøn, Gabriell Hansøn oc Frands Hansøn iije guode rixsdaler och derforuden affregnit och thillgiffuit thennom huis hand dismidlerthiid paa thennom haffde bekostit och paawoffuit, huor med de paa alle sider gerne maatte thill frids och nøigdis med j alle maade.

¹⁾ Om Sthens familjeförhållanden se vidare *A. U. Isberg*, Bidrag till Malmö stads historia I, 59—60, 66—68.

Disligeste ochsaa her fremkom bette mester Hans Christensøn med hans kierre hustru Elline Olufsdatter thillkiende giffuende, att hand aff jndbyrdis elschelighed och kierligheedt och aff frj willge med bette hans sønners widtschab och samtycke haffuer wndt, schienckt och giffuit hinde och hindis arffuinger thill effuerdeligh eigendom effter hans dødt och affgangh hans heele hoffuitgaardt, som han selff nu wdi boer, liggende paa Østregade, ephter som thend nu forrefunden er.

Disligeste en hans haffuer liggende wdj Snapperup med thedt hus derudj staar, lige som thend nu indbegreben er, och derforuden en sølffkande vngefehrlich paa j^{xx} lodt sølff, huilcken for:ne gaffue och beuilningh, deraff aldielles jntet vndertagit j nogen maade, bette mester Hans med for:ne hans sønners frj willge och sambytte haffuer her for rette giffuidt, vndt och sambytt bette hans hustru Elinne Olufsdatter ephter hans dødelighe affgangh for sig och alle sine arffuinger frj forloddis wdaff wschiff bohe och hinde samme gaffue att schulle niude, bruge och beholde for en frj gaffue och eigendom thill effuerdelige thide effter hans anfordringh och flittige begieringh.

Therimodt haffuer bette mester Hans Christensøn med for:ne hans hustruis frj wilje och samtycke schienckt, giffuit, vndt och opladt bette hans kierre sønner, Hans Hanssøn, Gabriell Hanssøn och Frands Hansøn, thennom och thierris arffuinger thill en christeligh jhuffkommelsze och betenkelsze ephter thierris kierre och sahlige moder enn hanns gaarde, grunde och eyendomme, liggendis østre op thill hans hoffuidtgaardt, huilcken for:ne gaardt Niels Kremmer nu wdj boer westen nest op thill welb: frue Dorrethis gaardt paa Klaagerup, huilcken for:ne gaardt, lige som thend nu forrefunden er, bette hanns sønner och thierris arffuinger frj forloddis wdaff fellids bohe schulle niude, bruge och beholde, ephter som forskreffuit staar j alle maade.

Huorfor bette Hans Hansøn, Gabriell Hansøn och Frands Hansøn hermed nu fremginge samptligen, effter thierris faders begieringh kundgiørende thennom aff thierris frj willge och wellberaadt huff samme forligelsze och gaffue j alle maade att haffue jndgaait, och nu her for retten friuilligen sambtychte och ther hoes tillkiende gaffue for:ne personer huer for thennom met samme thierris møderne arffue oc gaffuer gierne att ville nøigis med j alle maade. Och derfor for thennom och thierris arffuinger gaffue bette dierris fader, mester Hans Christensøn, for ald for:ne møderne arffue jtt fritt, fult, fast och wryggeligt affkald och quitteringh, ladendis bette thieris fader, hans hustru och arffuinger for ald for:ne arffue, thedt werre sigh wdj løst och fast goods, item wdj guld, sølff, pendinge, kobber, tinn, meszingh, willit och linnett, kleder, boe och boheschabs wahre, rørendis och wrorendis, wed huad naffn det helst neffnis kand, intit vndertagit j nogenn maade, quitt, frj, ledigh och kraffuisløs och derhøes betackende bette thierris fader for god arffueschiff, goud, redlig och nøigagtigh bethalning for samme thierris møderne arff, ephter som forskreffuit staar. Och icke de kiender thennom eller nogen thieris arffuinger thill for:ne thierris møderne arffue eller nogen des part nu lenger att haffue nogen ydermehere thillthalle, pardt eller rettigheedt,

men bete thierris fader, hans hustruff och arffuinger derfor att werre och bliffue frj, kraffuislös och wthilltalit altid ephter thenne dagh thill effuerdelige thide. Och for:ne mester Hans Christensøn loffuede och thillsagde for:ne hans sønner her for rette, att saa longe hand leffuer, will hand elsche och staa thennom wdj faders stedt, som en fader egenner och børr, wdj alle maade, saa de dermed well schall nøigis och tacke hannom som thierris kierre och fromme fader och som hand will werre bekiendt for Gud och en huer ehrlich mand. Att saaledis for rette aff thennom er beuilgit, samtycht och affkald giffuit, det widner wj med worris stadz sechret, herunder trught er, jegh Peder Hansøn, mit zignete, disligeste wij for:ne Hans Hansøn, Gabriell Hansøn oc Frands Hansøn med wore hender herunder schreffne.

Skulle detta på ofvan beskrifna sätt verkställda skifte kunna upphäffvas, måste de barnen tillerkända lotterna lagligen förklaras allt för obetydliga i förhållande till boets tillgångar. En sådan förklaring var också hvad man sökte ernå. Främst i elden för vinnande där af gingo emellertid icke sönerna, utan Sthens svärfader, Oluf Stisen, hans svåger, herr Niels i Bunkeflod, och konungens länsman på Malmöhus. „Anno 1607 dagen theud 11 decembris frembkom her paa Malmøes raadhus wellacht Peder Willumszen paa hans husbondis, ehrlich, welbyrdig Siffuertt Grubbis wegne och heederlige høiglerdt mend, mester Oluff Stiszøn, kannick wdj Lund, och mester Niels wdj Bunkeflod, och waare begierende, att heederlige och høiglerde mand, mester Hansis, forðum sogneherre hersammesteds, hans bohe och boescaff, saa och hans joerdegoeds med huis guld och sølf hand haffde motte bliffue inuenterett och wurderett weed kongens fougitt, wedemester och byeschriffueren, huilcken thierres begiering borgemester och raad sambtyckte och bleff samme goeds juuenterett och wurderett“. Vid denna sålunda verkställda inventering kom i dagen, att i boet funnes guld till ett värde af 435 daler och 2 mark, silfver för 366 daler och 1 mark, reda penningar till ett värde af 2070 daler, 2 mark och 4 skilling. Slutsumman, i denna inberäknad hvad öfrigt, som fans, uppgick till icke mindre än 8341 daler, 1 mark och 5 skilling ¹⁾.

Det var onekligen ett betydande penningvärde — säkerligen också i sjelfva verket för högt upptaget — till hvilket man genom inventeringen nått. Emellertid hade ju sönerna af denna summa erhållit endast 300 daler hvardera, om man frånräknade den gård, som

¹⁾ Inventeringshandlingen af d. ¹¹/₁₂ 1607. Malmö rådhusarkiv.

de i föräring mottagit. Upptäckten af detta förhållande har säkerligen slagit allmänheten med förvåning och konungens fogde i Malmö, Peder Hansen, fann sig också den 11 april 1608 föranlåten att stämma Hans Christensen Sthen „for aruesuig hand haffuer brugt emod sin børn“. Älste sonen, Hans Steensen, som på sin faders „endelig begering“ lemnat sin post i Ystad för att vara honom närmre¹⁾, mötte vid detta tillfälle på rådhuset och genmälte, „at hans fader ligger paa sin soetteseng och derfor kunde icke komme och suare till dette angiffue, och berette for:ne Hanns, at hand icke klager nogit paa sin fader for vrichtige schiffte vdi nogen maade och icke hannd throer, at hans søskinde gjør heller“²⁾. Detta senare yttrande visar tydligt nog, att den till Malmö nyanlände Hans Steensen ännu icke var fullt inne i förhållandena. Då målet fjorton dagar senare återupptogs, nämner han heller intet om sina bröder. Protokollet för denna dags rättsförhandling lyder:

Peder Hansens raadstufwinde emod m. Hanns Christenssen.

Wij borgemester och raadmendt i Mallmøe gjøre alle vitterligt och bekiende, at aar 1608 dagen den 25 aprilis haffde erlig och vellact mand Peder Hanszen, kong: may:tz byefougitt her sammestetz, thill 4 raadhus ladit steffnt hederlig och høylerde mand, mester Hans Christensen, fordum sogneherre her sammestetz, och hannom tilltalit for arffuesuig hand schall haffue begaait imod sin 4 børn, i det hand ichun haffuer tillsagt huer aff sine børn thre hundred daler, vansæt hans goudz nu er thaxerit for 8 thuszinde daler och mere. Och sette Peder Hanszen derfor vdi rette, om det io icke er arffuesuig och hand derfor at lide thill kong: may:tt och Mallmøes bye, huortill møtte at suare for:ne mester Hanszens søn, Hans Hanszen, fordumb scholemester vdi Ydstede, och gjorde hanns faders vndschyling, at hand icke kunde møde och suare till for:ne Peder Hanszens forregiffue formedelst hans store suaghedz schyllid, thi hannd laae paa sin soetteseng och waar nermer død end leffuende, och ydermeere berette for:ne Hans Hanszen, at hand klager inted paa sin fader for nogen arffuesuig hand schall haffue imod hannom beuist, men betacker hannom for goud moderne vdleg, som hans vdgiffne affkald, hand hans fader giffuit haffuer, well widere schall vduise. Och derhuos berette for:ne Hans Hanszen, at hans fader haffde sig forbeholdit huis deel en hans søn, som er vdenlandtz, schall were tillfalden; holder hand paa en ret inde huos sig och enda en part, som en hans beste barn kunde tillfalde, tillholder hand sig och effter longen med widere, som forregaffuis. Disligiste formente sig och paa sin faders wegne, at nogit aff hans faders goudz kunde were

¹⁾ Malmö dombok ²²/₇ 1611. Rådhusarkivet.

²⁾ Malmö dombok d. ¹¹/₄ 1608. Rådhusarkivet.

paa det højeste taxerit, och bleff sagen opsatt met begge parternis beuilling till doms indtill den 10 junij vdj forne aar; dette at giffue fra osz beschreffuit, Peder Hansen vor begierendis, huilcket wij wiste hannom icke at kunde benegte. Desz till windisbiurd vnder vort stadz secret etc.

Slår man i Malmö dombok upp den 10 juni 1608, skulle man vänta att där finna fortsättningen af redogörelsen för målet mot Hans Christensen Sthen. Men någon sådan påträffas icke. Antagligen har det sista af Hans Steensen framställda påståendet den 24 april gjort åsyftad verkan och magistraten beslutit uppskjuta ärendets vidare behandling, tills ny värdering af Sthens gods blifvit företagen. Karakteristiskt nog för tidens långsanamma rättsprocedur, kom emellertid en sådan icke att äga rum förrän under februari månad det följande året. Först efter denna tid är det också som Malmö domböcker hafva något ytterligare att förtälja rörande processen mot Sthen. Men då har redan bland de uppträdande en personalförändring ägt rum. Mäster Oluf Stisen ¹⁾ har dragit sig tillbaka och intager, som det vill synas, en medlande ställning mellan fadern och sönerna. Till dessa senares parti, till Gabriel och Frans, har nu däremot äfven den älste brodern, hvilken förut visat ett noblare sinnelag, slutit sig. Med renegatens blinda ifver söker han i det följande att med alla medel komma sin åldrige fader på lifvet.

Till utförande af den nya värderingen å Sthens gods nämde borgmästare och råd den 13 februari 1609 åtta af Malmö borgare

¹⁾ Af mäster Oluf Stisen finnas tvenne bref rörande den Sthenska arfstvisten bevarade i Malmö rådhusarkiv. Båda äro ställda till borgmästaren Jacob Fechtel. I det ena af dem, dat. Lund d. ²⁶/_i 1609, heter det: «Giffuer iegh eder wennligenn att wide, att iegh haffuer forfarett om welbyrdige landtzdommers ankomst hid till Lund, saa bliffuer her icke landtztingh for løffuerdagh tilkommendis monatt, som er fastelauffs løffuerdagh. Och hues wor sagh kunde bliffue opstaendis, indtill man kunde komme landtzdommeren til ordtz, siuntens migh raadeliggt for m: Hansis skyld att were, huilckett och kunde were gott for børnenis skyld. Och hues Hans Stensen mett sine brøder wille dett lade opstae saa lenge, wore iegh well tilfridtz, bedendis eder wenligenn, att i wille forfare hos Hans Stensenn huad hans meningh er, att the wille lade thett opstae, indtill mand finde raadført sigh met landtzdommeren, om thett kunde met rette were konng: mat:h m: Hansis lod hiemfalden, och iegh motte bekommitt nogen beskeden der om, att iegh skulle møde nu fredagh otte dage eller ey: saa wille iegh rette migh der efter».

och fyra af dess kvinliga innevånare. Följden af dessa tolf personers åtgöranden blef emellertid, möjligen till följd af Hans Steensens förändrade hållning, en helt annan än den som man närmast skulle väntat. Hade Sthens tillhörigheter förut åsatts ett värde af 8341 daler, höjdes nu detta till 8712. Under sådana omständigheter kunde byfogden Peder Hansen icke gärna annat än fullfölja sitt åtal. Han inlemnade till rätten den 20 mars en skrifvelse, i hvilken han med stöd af inventeringshandlingens uppgifter och i enlighet med sönernas klagomål mot fadern satte „vdj alle rette, om det icke er arffuesuig, som hand haffuer giort imod sine børn“. Han försporde sig samtidigt, om „saadant hemelig suig och goudz, som hand i saa maade sig tilbeste vnderslagit haffuer, bør icke at were forbrut till kong. majj:tt och Malmoes bye“, samt begärde slutlig dom i målet ¹⁾.

Sthens helsotillstånd tillät honom icke att personligen infinna sig för rätten och svara på de tillvitelser, som Peder Hansen gjorde emot honom. Han låg fortfarande fjettrad vid sjukbädden — en skugga af hvad han fordom varit, bruten till kropp och själ. Om någonsin, hade han väl nu behöft ett stöd vid sin sida, men ingen erbjöd honom sin hjälp. Urståndsatt att sjelf släpa sig upp på rådhuset, griper han då till pennan för att skriftligen försvara sig. Han tecknar sitt eget läge och sina söners otacksamhet, på samma gång han gifver en skildring af sina åtgöranden med afseende på arfskiftet. Härvidlag synes han emellertid icke kraftigt nog gendrifva de gjorda beskyllningarne, utan till och med sjelf medgifva att han behållit „en ringe ting“ mera än han lagligen haft rätt till. Men han undskyller sig därmed, att han senare kostat stora summor på sina barn och att för öfrigt ju allt vid hans död skulle falla arfvingarne till godo. Sin sak ställer han under Guds och en nådig öfverhets beskydd.

Gunstige borgemester och raad, Gud allermeg:ste naadeligen och well spare och beuare eder samtligen vdj languerendis sundhed sampt allt huis eder kiert er. Giffnendis E. E. W. hermet paa det venligste tilkiende, at efftersom kong: majj:ts byefongit nu haffuer ladit mig tilltalle, at ieg schall haffue beuist arffuesuigh imod mine børn, wdj det ieg haffuer vdmyndit denem paa eders raadhus anno 1605 den 8 aug: en huer iij^e rixdaler till lige lod

¹⁾ Malmö dombok d. 20 mars 1609.

och deell wdj rede penninge effter deris affkallds indhold de mig giffuit haffuer vnder stadz secret och ieg fattig mand der imod allehaande ware igen at tage paa min lod. End till met foruden allt huis ieg haffuer paa den nom anuendt baade vden och inden landz, siden deris s: moder weed döden affgick, haffuer ieg icke till regnit dennom den ringiste schilling, huorefore ieg formener mig icke at schall haffue giort dennom forkert wdj deris mødernearff, naar mit godz bliffuer ret offuerslagit, endog det er vdj det høieste wurderit och till met er mine böger mig aff mine børn forundt min liffs tid at maa beholde vden schiffte, som de haffuer mig schriffutig paa eders raadhus beullgit, och samme miit liberj er taxerit for ij^m daler, och dernest min geld bliffuer forloddis wdaff min boe betallt, som er offuer en iij^e daler, som E. E. W. nochsum er beuist saauell som och mine børn; disligeste haffuer ieg och hafft mesten mine børn inde huos mig och haffuer hollt dennom till kost och andit, deris møderne aldellis ubeschaarit, men tagit det ind paa mig fattige mand sielffuer och schall nu saa betalis for min goude willie; saa thror ieg vist, at det icke tillforn schall were hørt, at nogen erlig fader schall were forfullt nogen tid for saadant aff hans egne børn, som kongens fougit mig nu beuise, om end saa kunde were, at der kunde befindis en ringe ting offuer deris vdmyndelse mig at komme till gaffns, som ieg selffuer met allerstørste möie haffuer forhuerffuit, at det schulle indgaae paa mit goude naffn och røcte. Dersom ieg saa schulle belønise paa min alldom for min lange och mødsomelig thro thieniste, da motte det sig Gud offuer forbarne och alldrig haffuer weret hørt herudj Danmarch, men lougen io siger, at naar sødschind klager at were forsat paa schiffte, da maa de kalde huer anden till jeffnit och schiffte, thij naar min geld, som foruit er, bliffuer vdtagit och ieg bekommer min begraffuelse vdaff den dödis lod effter preuilegerne, saa en part som beste barn effter min salig hustru effter lougen oc siden min arffuepart effter threnne mine børn, saa forhaabis ieg icke at schall haffue giort mine børn, forkort, thj dersom der end kand bliffue en enige ting till offuers, mig till gaffns min korte lifftid, saa er det dog siden mine arffuinger tilbeste och er meget enige at regne imod huis ieg haffuer bekostit paa mine børn. Och effterdj ieg fattig schrøbelig mand ligger endnu paa min soeteseng som tillforn, at ieg derfore icke selff kand møde, som ieg gierne wille, da will ieg haffue min sag indstillid till Gud och min gunstige øffrighed, borgemester och raad, som vdj denne sag schall sentere och dømme, forseendis mig till dennom, att de herudinden vill haffue met mig it christeligt indseende, som de for Gud och menniskan will were bekendt, och er begerendis dette mit ringe forset maa wdj dommen indførise.

Aff Malmö den 7 Martij 1609.

Hans Steensen.

Denna skrifvelse upplästes på Malmö rådhus den 20 mars. Sedan detta skett, framträdde sonen Hans Steensen och framlade „sit schriffelige forset, som begge hans brødre met hannom haffde

vnderschreffuit“. De klagade däri öfver att fadern icke strax efter det att modern dött låtit dem veta deras moderne och utskiftat detta; det hade skett först 1605, men af de omkring 9.000 daler, till hvilka boet uppskattats, hade de erhållit endast 300 hvardera. „Setter de derfor vdj alle rette — heter det i domboken — om deris fader icke bør at giøre schiffte met dennom effter lougen och udgiøre dennem deris moderne saa fullkommeligen nu som den tid deris s. moder døde, och dennom formente, at huis nu befanndz vdj deris faders boe, det war der alt, der deris moder wed døden affgick, och boet er megit forringit siden den tid och intet forbedritt met widere samme deris forset widlöfftigen indholdt“.

Utsigterna för sönerna att lyckas i sitt förehafvande hade genom Sthens förklaring af den 7 mars på intet vis försämrats. Hans svaga försvar hade ingenting ändrat: den juridiska rätten låg icke å hans utan å sönerns sida. Den dom, som fälles i målet, kunde heller icke gärna blifva annorlunda än den blef. I sin helhet lyder den:

«Haffuer wi met alsomstørste flid offuerregnit och forslagit bette mester Hansis goudz, huis det vdj penning kand opløbe och tillstrecke, da befindis det met gulld, sølff, rede penning, gaarde, boe och boschaff att beløbe sig tilhaabe, effter som det aff otte dannemend er wurderit, in summa otte thusind siuffhundre och tholff daler och der først afftagit for hanns bøger, som hannem aff sine børn er beuillgit sin liffs tid, som er taxerit for ij^m daler, jtem hans geld, som er iiij^c daler, saa och for hanns hustruiss begraffuelze jc daler, da bliffuer igen behollendis vj^m daler ijxij daler; aff denne bette summa tager mester Hanns halffpart imod sine børnn, saa bliffuer igen iij^m jc vi daler; naar denne bette summa deelis vdj vi ¹/₂ brødre lodder, som er første lod mester Hans tillholder sig som beste barn effter hans hustru effter woris schonsche long i den I bogs 23 cap.; den 2 lod for hanns søn, som er vdenlandz och icke wed huad heller hand er død eller leffuendis; denne part tager for:ne m: Hans ind till sig till goud foruaring; den 3, 4 och 5 lod de threnne hans sønner, som nu er her tillstede; jtem den siette lod for en hans søn, som er wed døden affgangen, och den halffue lod for en søster, som och er wed døden henkaldit; som faderen arffuer disse thuenne børnn, da befindis en broderlod at were iiij^c lxxvii ¹/₂ daler j mk vj sk. och den søster lod ijc xxxix daler i ¹/₂ mk. iij sk. och saa beløber disze for:ne vi ¹/₂ brødre lodder in summa effter som for:uit staar iij^m jc vj daler; heraff tager m: Hans de iii ¹/₂ brødre lodder, som er den lod hand tager effter lougen, jtem for den søn, som er vdenlandz, saa och for den søn och datter, som er wed døden affgangen, som beløber i ¹/₂^m jc lxxij daler i ¹/₂ mk v sk., saa bliffuer de iij lodder igen behollendis, som ere j^m iiij^c xxxiii ¹/₂ daler iij sk.; aff denne summa haffuer mester Hans vdmyndit sin 3 sønner, som er her til-

stede ix^c daler, och saa befindis det, at mester Hans haffuer forkort giortt sin fire sønner met den som er wdenlandz siuffhundre elleffue daler i $\frac{1}{2}$ mk j sk. och j alb., till huillekit for:ne m: Hanns haffuer ladit suare, at hand haffde anuendt paa sine børn baade vden- och jndenlandz meget mere, siden deris s: moder døde, end som denne ringe summe kand sig beløbe, huor vdinden hand formeente sig icke at haffue giort bete sine børn noget forkort wdj de maade; da effter denne m: Hansis gensuar och vndskyllning wiste wi icke samme vij^c xi daler i $\frac{1}{2}$ mk j sk. j alb. hannom tilbeste at befri, men dennom tillkender wij at were forfalden till kong: maj:tt och Mallmøes bye, vden hans maj:tt wille hannom dem naadigst effterlade och tillgiffue formedelst sin allderomb och lange tienistis schyllid, och for:ne mester Hans at giffue och giøre sin børn deris lod fyllist, som det sig eigner och bør.

Med denna för Hans Christensen Sthen så förödmjukande dom voro tvistigheterna inom hans familj långt ifrån avslutade. Tvärtom synes den hafva gifvit sönerna, bland dem i all synnerhet den älsste, Hans Steensen, nytt mod och nya krafter att fortsätta på den engång inslagna vägen. Den gamle fadern öfverhopas af sina barn med ständigt nya beskyllningar och nya kraf och slutligen ser sig magistraten förelåten att till hjelp åt honom utnämna en „verge“. „Efter mester Hansis egen venlig begering“ och borgmästares och råds förbön ¹⁾ åtager sig rådmannen Christen Jacobsen detta uppdrag.

Men Christen Jacobsen var icke väl utnämnd till Sthens „verge“, förrän äfven han, som var väl drifven i juridiska värf, började gå anfallsvis till väga. Den 6 oktober 1609 stämde han Hans och Gabriel Steensen och begärde af dem, „at de wille lade igen indkomme wdj deris faders gaard huis de der aff haffde forröcht wden nogen widere apelatz“, och några dagar senare äskade han af den förstnämde, att han skulle visa åtkomsthandlingarne till den hage, han hade i Snapperup ²⁾. Samtidigt vände sig Christen Jacobsen också emot de åtta personer, „som wurderit mester Hansis gaard met andit jordegoudz, at de wille forklare deris affsigtt paa den gaard mester Hans i boer, om de haffde wurderit den, som den da war forfunden (og) om den wedhamell burde at föllge samme gaard eller den anden der nest huos, som Hans Steensen ibor“ ³⁾.

¹⁾ Malmö dombok d. 8 september 1609.

²⁾ Malmö dombok d. 16 oktober 1609.

³⁾ Malmö dombok d. 6 oktober 1609.

Dessa af Christen Jacobsen anhängiggjorda mål hunno emellertid icke att behandlas, förrän Hans Steensen och hans broder Gabriel å sin sida äfven voro färdiga med stämning på deras faders värjeman. Den 9 oktober framkommo de för rätten och „tog deris første raadhus till erlig wis och wellacht Christen Jacobszen raadmand, effterdj hand haffuer antagit sig deris faders wergemaal, att suare paa hans wegne till huem hannem haffde nogit till at thale. Da for det første formener de icke deris fader at were bort schyllidig fire hundrit daler, som schall were antegnitt; for det andet formeente de ochsaa, at deris s: moders begraffuelsze icke schulle haffue kostit j^c daler, som den war opschreuit for; for det thredie satte de och vdj alle rette, om deris fader icke er plictig och bør at staae dennom till rette for deris kost, tering och forsømmelsze, som de och anuendt haffuer, emedens de haffuer her liggit och fortøffuit effter schiffte; disligeste sette och udj rette, om de icke met alld billighed bør deris lod och anpart wdj huis som vschiffit er, som icke findis at were vdj schiffte-registerit jndtegnit; end tilkreffuer for:ne Hanns Steensen wdj hans faders boe, som hannom endnu schall reste, CCLXXII daler, hand schall were hannom schyldig bleffuen“ ¹⁾. De nya domstolsförhandlingar, till hvilka dessa högt spända fordringar gäfvo anledning, visa sönerns fiendskap mot fadern och hans värjeman på sin höjdpunkt. Men samtidigt synes äfven magistraten hafva börjat tillfullo inse det skamliga i de förstnämdes beteende. Då Gabriel Steensen den 20 oktober instälde sig på rådhuset, möttes han också med följande ord af „erlig, wise och wellachte mend borgemestere: I maa schamme eder for eders fader I saa forføllger paa hanns allderdom“. Han svarade härfpå: „de maa schamme sig som tager en rosenobell eller thoe och haffuer kommit dette paa gangs“. När Christen Jacobsen inlade sin gensaga mot detta yttrande, tillade Gabriel: „haffuer min fader icke heller loffuit eder nogit?“ ²⁾

¹⁾ Malmö dombok d. 9 oktober 1609.

²⁾ Malmö dombok d. 20 oktober 1609. — Den 6 nov. s. å. är det däri antecknadt: Christen Jacobsens 4 raadhus paa Gabriel Hannszen for huis hand hannem haffde tillsagt anlangendis den schenck och gaffue for:ne Christen Jacobszen schulle haffue tagit eller were loffuit aff m. Hans Steensen. Da berette Gabriell Hanszen, at hand icke haffde tillsagt hannom nogit eller neffnt hanns naffn hannem till onde».

Medan uppträden sådana som dessa försiggingo, blef den gamle Hans Christensen Sthens helse allt sämre och sämre. För dem som färdades i hans hus blef det snart tydligt, att döden icke kunde vara långt aflägsen. Han var — vittnar älste sonen 1611¹⁾ — „som vell witterligt er, alldelis wannschelig boode vdj sind och sannthed som it andet barn, let till boode at nechte och høje efter som for hannum sagdis“. Vid tanken på att det icke kunde dröja länge, innan han bortginge, veknade ändtligen sönerns hårda sinne. Plötsligen den 5 mars finner man af Malmö dombok, hurusom de gifvit sin fader „fuldkommen affkald for huis dennom effter deris s: moder var tillfallden, betackendis hannom for goud vdleg och nøiachtig betalling i alle maade“. Det var också hög tid, om detta skulle ske, medan Hans Christensen Sthen ännu lefde. I slutet af den följande månaden lyckte han för alltid sina ögon²⁾.

Det hade varit sorgliga år, de sista, som han upplefvat. Och fråga är, om icke af de mörka skuggor, som derunder föllo öfver medlemmarne af hans familj, det också föll en fördunklande hans karakters rykte. Men förefaller det också för efterverlden sålunda, har dock säkerligen den förseelse, till hvilken han gjorde sig skyldig — ty utan all skuld stod han icke — snarast berott på den opraktiskhet, som så ofta är skalderna egen. Att han handlat öfverlagdt i egennyttigt syfte torde väl ingen med någon kännedom em hans karakter vilja påstå. Och äfven om så varit fallet, hade icke ens detta berättigat hans söner att uppträda med den hänsynslöshet och otacksamhet, som de gjorde. Deras uppförande torde väl också svårligen kunna ursäktas. Hvad de än lärt af sin fader, icke var det att i lifvet förverkliga hans sköna ord:

Alting til bedste udlægge og vende,

Derpaa skal man en vis Mand kende³⁾.

* * *

¹⁾ Malmö dombok d. 22 juli 1611.

²⁾ Sthens grafplats är, enligt en 1631^{2/12} uppgjord förteckning å likstenarne i St. Petri kyrka, midt på «kirkegullit». Här låg «Hans Christensens steen wed 2 stykker graa steen». Icke långt därifrån var «j stor steen, som Jørgen Mynter ligger wnder; maa aldrig brydis». Förteckningen i Malmö rådhusarkiv.

³⁾ Versen hemtad ur Sthens anteckningar i *Melchior Jægers Præcationes et mediationes* Kgl. Bibl. Kjøbenhavn. Den är dat. Malmö d. 26/1 1593.

De här ofvan omförmälda tvistigheterna, hvilka gifva en så sorglig bild ur lifvet vid början af det sjuttonde århundradet, utgjorde knappast mera än första akten i skådespelet. Ännu länge efter Sthens död skulle hans närmaste anhöriga lefva på krigsfot mot hvarandra. Det är här väl icke rätta platsen att närmare gå in på dessa följande händelser, i hvilka Hans Steensen allt fortfarande spelade hufvudrollen, men några antydningar om dem böra dock kanske icke saknas ¹⁾.

Knappt var Sthen död, förrän stridigheterna inom hans familj åter begynte. De utvecklade sig så småningom och togo efter hand allt större dimensioner. Med tiden beskyller sålunda Hans Steensen icke blott sin faders „verge“ Christen Jacobsen utan äfven sin styfmoder för bedrägligt förfarande och förskingring af boet efter hennes make. Han kallar skaror af utanför stående upp i rätten för att vittna och har mod nog att låta genom dem ett sken af vanheder falla öfver sin afdöde fader. Men Christen Jacobsen och Kirstine Andersdatter låta å sin sida icke skrämra sig häraf, utan stämma sin motståndare till svars för alldeles samma sak som han dem. Tvenne borgare träda fram för domarebordet och vittna, den ene, huru han sjelf å Hans Steensens vägnar kört en vagn med saker från Sthens bostad, den andre, huru han en afton vid Österport sett, „at mester Hansis bornn aag it lasz mett sengkleder bagom ved muren“. Under sådana förhållanden söka borgmästare och råd att förlika de tvistande. Det lyckas dem också, men blott för en kort tid. Så bryter kampen åter lös. Nya beskyllningar framkastas, nya personer dragas med in i tvisten. Och ännu 1617 fortgår denna. Detta år stämmer Hans Steensen Asmus Selsen — en borgare, med hvilken Kirstine Andersdatter ingått nytt äktenskap — därför att han icke vill ställa borgen för sin styfson Jonas' fädernearf. Fyra år senare, då denne affidit, blifver Hans sjelf stämd för sitt förmynderskap öfver detta. Svaret blifver, att arvet står inne hos Asmus Selsen och denne dömes att inom utsatt tid utbetala det.

Af hvad här anförts framgår det tydligt nog, att Hans Steensen varit en man med trätlystet lynne och en af dem, med hvilka endast få i längden dela sympatier. Men till de skandalösa upp-

¹⁾ Det följande stöder sig på protokoller i Malmö dombok.

träden, i hvilka han tog en så lifvig del, har han dock säkerligen icke varit ensam vållande. Skulden för dem föll tung äfven på andra och kanske icke minst på den kvinna, som med ungdomlig dristighet trädte in i hans ålderstigne faders boning, väckande sina styfbarns ovilja emot sig, henne, om hvilken likväl Sthen sjelf på dödsbädden yttrade, att „hand icke ville eller kunde beschyllde hinde anditt end gott — hvem andit haffde sagt, hannd sagde och berette vsandt“¹⁾.

¹⁾ Malmö dombok d. 2 mars 1610.

Lauritz Weibull.

Bidrag till Skånska krigets historia 1676—1679.

I.

Kriget 1676—1679 förde med sig en följd af i högsta grad svåra, ja nästan outhärdliga förhållanden för hela Skånelands befolkning, för halländingen och blekingen ej mindre än för skåningen. Men allra svårast torde de dock hafva artat sig för de infödde svenskar, hvilka efter besittningstagandet 1658 här slagit upp sina bopålar: dessa betraktades ju naturligtvis såsom nyss i landet inflyttade och der från början föga välkomna gäster. Till antalet voro de få och utgjordes vid denna tid nästan uteslutande af militär eller embetsmän; någon annan svensk inflyttning märker man ej till hvarken i stad eller på landsbygd. Visserligen hade ett icke ringa antal skånska gods öfvergått till svenska egare, när så många danska adelsslægter föredragit att stanna kvar i Danmark, men de nya svenska egarne hade ej ännu bofäst sig på desamma; ett nästan enastående exempel på motsatsen var herr Olof Brunnus Rosenmarck på Barsebeck, en son af biskop Brunnus i Göteborg. De svenskar, som ej tillhörde de hit förlagda regementen, hvilka höllo landet i en stadigvarande militärisk ockupation, hade kommit till Skåne som embetsjägare och stannat kvar som embetsmän i städernas förvaltning eller som fogdar i häraderna; lagskipningen lockade mindre, ty ännu tillämpades dansk rätt. Det fans också några svenska prester, som inkallats till de regala pastoraten, och deras antal var regeringen städse benägen att öka. En del af professorerna vid det nystiftade universitetet i Lund voro också svenskar, men långt ifrån alla, ty der var i begynnelsen ett lika stort antal tyskar och äfven danskar. Hela den högre centrala förvaltningen var deremot svensk, dock ej utan att man här som i all annan svensk för-

valtning den tiden finner tyskar använda, sjelfva generalguvernörs-embetet ej undantaget — så voro Fabian v. Fersen, Rutger v. Ascheberg och Otto Wellingk tyskar. Under generalguvernören stodo landshöfdingarne i Christianstad, Landskrona-Helsingborg och Halmstad med hela staben af svenska kansli- och ränteriembetsmän. Generalguvernören höll i sitt residens i Malmö ett litet svenskt hof med uppvaktande svenska adelsmän och omgaf sig, som sina likar i Riga och Stralsund, med ett drabantgarde.

När emellertid Christian V och den danska hären i juni månad 1676 landstigit på Rå ljung och efter eröfringen af Helsingborg och Landskrona utbredt sig öfver landet, var det blott inom de befästa städerna som de svenska embetsmännen kunde stanna kvar. En del hade följt med Carl XI:s från Malmö öfver Kristianstad mot den gamla gränsen retirerande här. Andra, såsom just den nämnde Olof Rosenmarck, sökte på egen hand bereda sig väg dit upp. Snart föll äfven Christianstad i den danske konungens hand; det var i augusti 1676. Sveriges välde var då i Skåne inskränkt till Malmö. Halmstad syntes hotadt genom Duncans tåg. Till Malmö hade de svenska professorer i Lund, hvilka ej följt med den retirerande hären, tagit sin tillflykt; så äfven tyskarne t. ex. Samuel Pufendorf. Dit hade de fört i säkerhet universitetets insignier och bibliotek, som ställdes i förvar i St. Petri kyrka. I Lund deremot helsade den danske professor Weiser Christian V välkommen med ett latinskt kväde. — Vid denna tid uppstod jemte den svenska förvaltningen i Skåne äfven en dansk. Danska fogdar på landet, danska embetsmän i städerna trädde der och hvar i stället för svenska. Den danska förvaltningen fick sitt säte i Landskrona och Christianstad, så länge denna fästning förblef i Danmarks händer; den svenska bibehöll sitt i det för ointagligt ansedda, 1677 af danskarne förgäfves belägrade Malmö. Mera än fältslagen kanske tryggade denna fästning för Sverige besittningen af Skåne. Det inträdde under krigets lopp liksom en delning af landet mellan dansk och svensk förvaltning, hvarvid gränserna bestämdes af den ena eller andra väpnade styrkans öfverlägsenhet. Från Malmö befallde den svenske v. generalguvernören baron J. Sperling, från Landskrona det danska generalkrigskommissariatet. Sperling hade till sitt förfogande en krets af skickliga, men i fråga om den infödda skånska

befolkningen fullkomligt hänsynlösa embetsmän från öfre Sverige, bland hvilka bemärktes borgmästaren i Ystad Olof Harman, öfverkrigskommissarien Sven Erlandsson-Ehrenflycht m. fl.

Sådane äro förhållandena i deras allmänhet. Mot bakgrunden af dessa tecknar sig ännu mera lefvande den bild af förhållandena i Christianstad, hvilken lemnas oss i den böneskrift till generalguvernören Fabian v. Fersen, som här ur gen.-guv:s-arkivet meddelas.

Författaren är Christianstads svenske borgmästare Lars Svahn. Han hade vid stadens eröfring af Christian V blifvit tagen till fånga och hans hus ömkligen plundradt. För att rädda sig och de sina hade han äfven förledts att svärja den danske konungen trohetsed. Han var en svensk man, gift med en i Skåne infödd kvinna af Christianstads danska borgerskap, en rik enka med styfbarn. Intresset att bevara förmögenheten, hvilken utan förskoning skulle hafva blifvit indragen, derest han förklarar sig för svensk och vägrat trohetsed till Danmark, var det som förmått honom att aflägga denna ed. Emellertid halp den honom föga. Han blef ej därför — ty han var dock en infödd svensk — bibehållen vid sitt embete. Han fick ej ens tillstånd att stanna kvar i Christianstad utan sändes jämte öfriga vid stadens eröfring fångna svenskar till Köbenhavn.

Egentlig krigsfånge var han väl ej såsom de öfriga, ty han hade ju svurit dansk trohetsed. Han återfick också såsom dansk undersåte friheten, då han kom till Köbenhavn, men denna frihet begagnade han blott för att det snaraste han kunde begifva sig öfver till Malmö. Och här anmäler han sig nu hos generalguvernören att aflägga ny trohetsed till konung Carl XI.

*Högrälborne Hr Baron, Fältmarskalk och General-Guverneur,
Nådige Herré och Högmachtige Patron.*

Såsom iag i går, emot all förmodan och icke utan största bedröfwelse, förnam utaf eders excel:tz, hurusom både hoos hans kongl. maj:ts wår aller nådigste konung, så wäll som eders excel:tz iag omildt är angifwen för den eed, som emot konungen af Dannemarek iag wid Christianstads fästnings eröfring måste afläggia, altså beder eders excel:tz iag aldraödmukeligast, det eders excel:tz uti nåder täcktes höra orsakerne till samma eeds utfästade och ansee de skiäl, som mig till befrielse uti detta swåra angifwandet billigen tiäna böra. Ty först som eröfringen skedde om morgonen före

dag[ning]en, då blef mitt fattiga huus ibland de aldräforsta med plundring öfverfallet (: som man och kunde höra, att fienden blef af folk på gatan dit wijst med sådanne ord, att der bor swenske borgmästaren) och det med sådan stränghet, att mitt goda, som uti lööst war, blef mig aldeles ifråntagit. kistor och dörrarne upslagna och icke kläderne på kropparne sparde, hwarken på mig, hustru eller barn; serdeles blef min äldsta styfson, en ung student, in på bara kroppen, så naken som han till werlden war född, afklädd, min hustru på sidstone, enär intet mera fantz, för ögonen, så hotad med skrufwar, att hon måste gifwa fram hwad ringa fattigdom, som i huset ännu kunde wara förwarat, och iag för min person angripen med musqueter, pistoler, wärior och yxor, att iag, till att salvera mitt lif, kom med största möda utur huset på gatan ibland fiendens hoop, intill dess en dansk adiutant förbarmade sig öfwer min elendigheet, tog mig under beskydd och förde mig uppå wallen wid Norre Port, hwarest försten af Plöön war, som ändtligen skickade en ryttare af gardiet med mig uti mitt huus till att afwärja det iag icke skulle blifwa nedslagen eller till personen illa medfaren. Nu som detta war öfwerstådt, satt iag der qwar uti ett tomt och dels sönderslagit huus, hafwandes hoos mig min fattiga hustru och 5 omyndige barn samt tienstefolket, dem alla iag till ingen annan ort kunde transportera eller wiste dem annorstädes att ernära. Och som migh hårdast anlägg, så stod mine styfbarns medel och fädernearff, nembl. 5000 d:r s:mt. inne hoos mig, till hvilken stora summas afläggande iag nu intet annat hade igen att använda, än allena den fasta egendomen och ett litet partie pottaska, som tillförende war inkiöpt, om hwilket iag dock ännu war så mycket osäkrare, som der stadigt trugades, att det skulle och blifwa confiscerat. Derföre ingaf jag på 3:dje dagen efter eröfringen en supplication till konungen af Dannemarck och sökte att få behålla och blifwa wid mitt fattiga och utplundrade huus och således conservera min arma hustru och små omyndige barn (af hwilka twenne woro siuka) erböd mig deremot att ställa caution för mig, att iag imedlertijd skulle sittaa stilla, som en annan borgare i staden, och icke befatta mig med några hemliga practiqner eller sådant wäsende, som mig icke anstode till någon dess osäkerhet eller nachdel. Men sådant blef mig afslagit och i stället igenom kongl. secretaren Schüler ansagt, det wara hans maj:ts resolution och befalning, att iag skulle med det öfrige borgerskapet afläggia min eed och niuta protection. Nu weet Gud, och hwar christen rättsinnig menniska kan nogsampt eftertenkia, huru iag wid ett så bedröfweligt, uselt och elendigt tillstånd måtte wara till mods och huru angeläget mig då war att conservera den förromrörde ringa pottaska sampt fasta egendom till de femtusende daler sölfwer mynts afbe-

talning, som iag war skyldig till mina omyndiga små styfbarn att erläggia, wäll tänkiandes, att min allernådigste konung icke wore uti aldra ringaste mätto dermed belåten, att sådant blefwe mig och mina fattiga barn utaf fienden ifrån tagit, när det på sådant wijs kunde bibehållas, som på intet sätt war hans kongl. maij:t skadeligt. Derföre, som iag andre gången fick bud effter mig uti huuset, att jag skulle infinna mig på rådhuset och afläggia min eed för rikscantsleren grefve Ahlefeld, så öfwerlade iag saken hoos mig sielf och uti min eenfaldigheet slutade, att iag uti detta nödefall kunde (förutan at cedere den underdånige plicht och troheet, som hans kongl. maij:t min allernådigste konung och käre fädernesland iag in till döden är skyldig) misstankelöst afläggia et iuramentum submissionis, på det att min fattiga hustru och barn icke måtte blifwa huswilla och af hunger borttdöo, ehwad då mig sielf hoos fienden öfwerginge; stälte mig dock icke ibland magistraten uti mitt förrige hafde rum, ej heller gick inn, förr än alle, både magistrat och borgerskap, redan sutte på knäa och begyunelsen war giord. Och ehuruwäll att bem:te h. rijks cantzeler dereffter ibland annat offentligens sade, det hans kongl. maij:t af Dannemarck icke hade beordrat honom giöra någon förändring iblandt magistraten, utan hwar een skulle her efteråt blifwa uti sitt förra wanlige wilkor och ställe, så befattade iag mig dock icke det ringeste hwarken med rådstufwa eller något annat stadens wäsende, ej heller lät mig finna uti någon borgerlig sammankomst. Blef alltså kort tid derefter ansagd att skola förfoga mig med flere infödde svenske utur staden till Wää och der förbijda wijdare ordre, det iag och iblandt de aldraförste dagen dereffter giöra måste, och efter några dagars öfverblifwande sammastädes fick iag (iemte een del af de andre) sträng befallning att begifwa mig uti Helsingborg och wijdare till Säländ, huilket iag allt har efterkommit och nu wid $\frac{1}{2}$ års tid warit borta ifrån mitt huus och uti Kiöpenhamn lefwat med de andre infödde svenske civil betiente uthi lijka wilkor och ej (på) annat sätt; har ochså heela tijden öfwer warit uti ett logemente och kammare med landsbokhållaren Billing och befallningsmannen Ulf, hvilka tillijka med de flere nogsampt wetta mitt tillstånd och förehafvande att referera. Jag har och, tillijka med dem, med all flijt och möda sökt hoos wederböranderne at komma hijt öfver på denna sidan, i mening att söka hans kongl. maij:ts till underdånigst upwachtande, fast iag nogsampt såg och wiste, dessmedelst mig omögeligit vara wid desse tijder kunna komma till mitt huuss, som ännu är under fiendens händer. Utaf dessa omständigheter sampt flere slijke, förmodar iag wisserligen, att hwarken Gud, werldslig hög öfverheet eller någon rättsinnig menniska kan med skäl tillräckna mig någon bewijst otroheet eller malice emot min allernå-

digste konung eller käre fädernesland, utan iag, liggiandes då under fiendens macht och wälde, har till allt detta uti min armod, bedröfwelse, ångest och uselheet haft sådan orsak, som wäll kan och billigt bör excuseras. Jag weet icke, hwad för lätsinnighet eller och någon fördel, som skulle draga mig ifrån min allernådigste konungs gunst och till konungen af Dannemarek, af hvilken iag aldrig något godt har niutit. Ty oansedt mig måtte förebråes, det iag hafwer een dansk hustru, så är dock sådant igenom Guds försyn skedt: hon är och född i Christianstad utaf tyska föräldrar, och vore önskandes, att alle undersåterne i landet hade een så uprichtig trooheet emot hans kongl. maij:ts och Sweriges crono, som hon hafwer; då skulle många stora svårigheter, wisserligen wara utur wägen, som man nu uti ett och annat märkeligen måste förnimma. Dessutom, så är lijkwäll iag infödd swänsk och af swänska föräldrar. Min gamle ålderstegne fader är ännu, der han elliest lefwer, uti hans kongl. maij:tz wärkeliga dienst, min broder är hans kongl. maij:ts secreterare, iag har och sielf haft den nåden uti många år och nästan ifrån ungdommen wara brukad uti hans kongl. maij:ts nedre civil tjenster, derföre iag så ännu som altijd tillförende lefwer uti den säkra underdåniga tillförsigt, att finna hos hans kongl. maij:t een nådig herre och konung samt framgent niuta dess nådiga befordran. Och fast iag nu befinner mig, (dess värre och det Gud ware klagat) hoos hans kongl. maij:t wrängeligen angifwen, så hoppas iag dock, att hans kongl. maij:tt såssom en rätträdig christmild konung uti nåder lærer behage låta sig saksens beskaffenhet i underdånighet föredraga, och enär hans kongl. maij:tt befinner min oskyldighet och anseer hwad iag har måst utstå af dess och rikssens fiender, som heela min wälfärd har tagit ifrån mig och skildt mig ifrån hustru och barn, hus och hem etc., så lefwer jag uti den otwifvelachtiga underdåniga tillförsigt, att hans kongl. maij:tt, sådant nådeligen behiertandes, icke tillåter att belasta mig, dess aldrarin-gaste och nu elende undersåte, med sten uppå bördan, utan håller låta mig af dess höga kungl. nåde blifwa soulagerad, så att min olycka och tagne skada någorlunda kan blifwa botad. Och öfwer allt må nu hvar rättsinnig kunna dömna, att så frampt jag hade gjort proff af någon otrohet mot hans kongl. maij:tt (hwar ifrån Gud mig nådeligen beware), då hade iag wist blifwit bättre accom-moderat i Dannemarek och elliest ingalunda understått mig wid desse tijder komma hit tillbaka igen, som dock nu, effter min inständige och flitige gjorde ansökning, godwilligen skedt är, oachtadt mitt fattiga huus sampt bustru och barn ännu och, så länge Gud will, äro under fiendens macht, men mitt prästerade juramentum submissionis till konungen i Dannemarek är nu af sig sielf i hänseende till mitt fångelses endtledigande uphäfwit och till intet, efter som

iag och för det öfrige till all soubçons och misstankas till intet giörande, erbiuder mig at iterera min förra trohetzeed till hans kongl. maij:ts uti Sverige, min allernådigste konung och herre, att vara hans kongl. maij:ts (som iag och är, det Gud för alt weth) med lif, blod, godz och förmåga aldratroligst och i döden förbunden. Beder alt fördenskuld underdån-, ödmuikeligen det eders excel:tz icke allenast täcktes låta falla den tancken, som eders excel:tz för dätta har om min person uti detta mål kunnat fatta, utan och behaga hoos hans kongl. maij:tt mig och min oskyldigheet, sampt elände tillstånd på bästa sättet insinuera, hvilken höga gunst den gode Gud ofelbarligen will belöna, och iag uti all min lifztijd skyldigast förbliwer eders excel:tzes

underdån-. ödmuike och troplichtigste tienare

Lars Svahn.

Lars Svahn var son till den svenske borgmästaren i Carlshamn, Johan Michaëlsson, som sedan blef häradshöfding i Norrviddinge härad i Småland. En broder till honom var Johan Svahn, som 1673 hade blifvit adlad under namnet Svanehielm. Denne var en i diplomatiska beskickningar ofta använd sekreterare i kgl. kansliet, hvilken äfven i egenskap af sekreterare medföljt den skånska kommissionen 1668--1669 på dess färd genom de skånska landskapen. Borgmästare Lars Svahn var sålunda af en svensk släkt, som mera än de fleste der redan blifvit naturaliserad. Om hans senare öden är oss intet närmare bekant. — Troligen har hans bana i Sverige blifvit för alltid stängd genom den trohetsed han aflagt till Danmark, ty Carl XI:s styrelse i Skåne förlät ej gerna. I Danmark hade han, såsom vi sett, ej någonting vunnit genom sin trohetsed. Så krossades de enskilda i den onaturliga kampen mellan folken.

De i handlingen nämnda, från Kristianstad till Kjöbenhavn såsom krigsfångar förda svenska embetsmännen återkommo efter freden. Landsbokhållaren Billing förflyttades från sina befattningar i Christianstad och Skåne till statskommissarie († 1710) och blef som så många af dessa den skånska landstatens embetsmän adlad; hans adelsnamn är Billingsköld. Befallningsman Ulf återinträdde i sin befattning efter freden och erhöll vid införandet af svensk lag och rättegångsordning i Skåne 1683 domsaga i Nordskåne.

II.

Christianus quintus

Giöre alle witterligt, at Vij af sær kongelig naade och christelig forsorg for indbyggernis oc landsaaternes velstand udj Skaane allernadigst hafver bevilget och tilladt, saa oc hermed allernaadigste bevilger oc tillader, at hvilke af dennem, som sig i kiöbstederne udj vore riger oc lande vil nedersette oc der bygge oc boe, maa oc skal der sammesteds udj tyve nest følgende aar for alle skatter oc contributioner sampt borgerlige oc byes paaleg, bestillinger oc forretninger være frij oc forskaanede, dog at de vorriss told, accise oc consumption af huis de handler med paa behörige steder erlegger oc betaller, oc ville Vij en huer, som det allerunderdanigst kunde begiere oc sig derom udj vorris cantzelij ville anmelde, dette voris privilegium i sær uden bekostning allernaadigste meddele.

Dessligeste, saa fremt nogle af de skaanske bönder sig agter her udj vore riger oc lande at nedsette, skal de sig hos vorris amtmænd angifve, huilche med dennem om visse aars friheder skal accordere, oc dennem ville Vij efter gaard oc goedzes beskaffenhed med bygningstömmer och andet allernaadigst til hielp komme.

Forbuidendes alle oc en huer her imod, effter som forskrefvet staar, at hindre eller udj nogen maader forfang at giöre. Under vor hyldest oc naade gifvet paa vort slot Kiöbenhafn dend 27 augusti anno 1679.

Under vort zignet

Christian.

Detta Christian V:s hittills obekanta plakat af d. 27 augusti 1679, hvartill conceptet finnes i Danska Rigsarkivet, utgör den danske konungens sista meddelande till „Indbyggerne och Landsaaterne“ i Skåne. Af särskild kunglig nåd och kristlig omsorg om deras välfärd beviljas 20 års frihet från skatter och borgerlig tunga åt dem som vilja nedsätta sig i Danmark-Norges städer; likaledes erbjudes åt skånska bönder vissa års frihet efter öfverenskommelse med amtmännen samt byggnadshjelp vid bebyggandet af gårdar, som dem anvisas.

Jemför man härmed den proklamation af d. 1 juli 1676, som Christian V efter sin landstigning lät uppläsa i Skånes kyrkor, är krigets resultat för skåningarne klart framlysande. Då uppträder Christian V som befriaren, hvilken ej utan medlidande kunnat åse dessa „sine fattige wndersatters“ beträngda tillstånd och som upp-

manar dem att af yttersta krafter bistå honom i hans företag till deras befrielse och räddning från förtrycket, „hvilken de aldrig kunde haabe at erlange, förend de af svenskens hender forlöset och med cron Danmarck saasom lemman med legemet igien forenet vorder“. Då utlofvades, att alla och enhvar „adel och uadel, geistlig och verldslig, som H. Kgl. M:t nogen virchelig tjeneste giörendes vorder, skulle saa well for deris egne personer med bestillinger och befordringer fremfor andre, som ochsaa for deris tilhörige och anhängere med privilegier, friheder och andre kongelige benaadningar saaledis vorde ansett och aflagt, at de samt deres börn och efterkommere skulle haffue aarsage H. M:t derfor at tacke“. Huru anorlunda hade dock ej allt detta utvecklats under de tre år, som ligga emellan denna proklamation och plakatet af d. 27 augusti 1679! I proklamationen 1676 hade Christian V till dem han kallade sina undersåtar uttalat, att emot dem och „imod det gandske land i almindelighed, naar det ved guddommelig bistand och en önskeelig fred igien med Danmarchis crone vorder forenet, vil H. Kongl. M:t sig saaledis betee och undersaaternis byrde forlindre och opheffue, at de udi hannem skulde finde en mild regentere och en landsens fader“. Men när plakatet utfärdades, befann man sig midt i förhandlingarne om freden i Lund. Drömmen om Skånelands återförening med Danmark var försvunnen för Christian V, och skåningarne hade under kriget gjort en sådan bekantskap med det danska enväldet och dess tyska militärförvaltning, framför allt under Fredrik v. Arensdorfs öfverbefäl året 1678 och genom generalkrigskommissariatet i Landskrona under ledning af von Stöcken, att de ej, huru hård behandlingen samtidigt också varit från svensk sida, kunde längta efter ett sådant regemente. Man har ej heller hört, att Christian V:s löften om skattefrihet 1679 föranledt någon öfverflyttning till Danmark från de skånska landskapen.

Martin Weibull.

Till Magnus Stenbocks historia.

Den 28 februari 1717 slutade Magnus Stenbock sina dagar i det danska statsfängelset på Fredrikshavn. Såsom af nedan meddelade bref framgår, hade Fredrik IV tre dagar förut låtit utgå skrifvelse med befallning att sända fången en själasörjare och dertill betecknat en prestman, hvilken redan förut haft samma uppdrag hos Stenbock. Af skrifvelsen finner man, nämligen att denne „den Velærverdige og Höilærde Magister Hans Hanssön“ förut varit predikant hos Stenbock. Hans Hanssön tillsäges, att hädanefter ständigt besöka Stenbock och genom religiösa samtal söka väcka åtrå hos honom efter Guds ord och den heliga nattvarden: när han dertill finnes beredd, skall han meddela honom salighetsmedlen. Det förutsättes, att Stenbock i början ej skulle vilja emottaga honom, men deraf skall han ej låta sig hindra, utan enligt kgl. befallning fortsätta med sina besök, intill dess fången är bragt till gudliga tankar.

Man studsar vid dessa ord. Allt för väl är Magnus Stenbocks religiositet intygad för att man skulle kunna antaga, att denna brustit honom under pröfningarne i han sista lefnadsskifte. Troligare är, att man här i stället möter ett vittnesbörd om huru djupt agget trängt in i de nordiska folkens lif vid det 18:de århundradets början, huru det anfrätt äfven de ädlastes sinnen. Den ädle svenske fången i Fredrikshavns citadell har midt under sitt fängelselifs djupaste lidande vägrat att emottaga religionens tröst, när den kom från en dansk prests läppar, vägrat att emottaga nattvarden, när den räcktes af en dansk mans hand. Och denna religionens tröst bjöds den honom månne uppriktigt? Var det ej för att i verdens ögon synas hafva iakttagit alla yttre kraf mot den så djupt förha-

tade? Agget var i hvarje fall ej mindre på den ena än på den andra sidan.

Velærværdig og Höilærde Hr Magister,

Hans Kongel: May:tt haver ved een allernaadigst befaling til mig af denne dags dato allernaadigst befalet mig, strax at ordinere den her udi det Kongel: Citadel Friderichshavn værende Svenske Fangen Gref Steenbuch een Præst og Sielesörger, ja den samme, som forhen hos ham har været ordineret samt at tilholde bem:te Præst og Sielesörger, at gaae saa længe til fornæfvnte Gref Steenbuch, indtil hand hannem som en Sielesörger annammer og antager; da som Eders Velærværdighed forhen efter min anstalt haver prædiket for bemelte Gref Steenbuch, saa vilde Eders Velærværdighed herefter jefuligen besøge hannem, og ved gudelig samtale stræbe at opvække attraae i ham efter Guds Ords prædiken og det höiværdige Altarens Sacramentes brug, da Eder Velærværdighed haver, som en hannem tilforordnet Præst og Sielesörger, hannem med disse Saligheds midler at betiene, naar hand dertil findis bereed. Skulde hand i förstningen ikke vilde modtage Eders Velærværdighed, faaer hand dog efter Höistbem:te Hans Kongl: May:sts allernaadigste befaling, blive ved at besøge hannem, indtil hand omsider bringis til gudelige tanker. Jeg forbliver, næst al Velsignelsis tilynskning,

Eders Velærværdigheds beredvilligste tiener

W. Worm.

Kiöbenhavn d. 20 Febr. 1717.

* * *

Alltid var Magnus Stenbock ett föremål för vördnad och hän-gifvenhet inom Lunds universitet. Det kände sig stå till honom, Skånes generalguvernör, i ett alldeles särskildt förhållande. När universitetet efter kanslern, greve Nils Gyldenstolpes i maj 1709 timade död liksom bortglömdes af regeringen, valde konsistoriet enhälligt Stenbock till kansler d. 16 mars 1711 och anhöll i tre skrivelser 1711 ^{30/3}, 1712 ^{6/6} och 1713 ^{12/3}, hos konung Carl XII om stadfästelse å valet. Konungens stadfästelse erhöles emellertid aldrig, ovisst af hvad skäl: det svarades ej på brefven. Men Magnus Stenbock fullgjorde, äfven utan den kgl. stadfästelsen, kanslerns åligganden ända till det tyska fälttågets begynnelse 1712.

Vid samma tid ungefär som konsistoriet afsände den sista af sina skrivelser till k. m:t, emottog han dess nyårsönskingar för året 1713

— hans olycksår i Tönningen. Originallet ligger nu bland Magnus Stenbocks papper i Danska Rigsarkivet, här medd. af kand. Sigurd Hansson.

Præs. Tönningen d. 14 april 1713.

*Högvälborne Hr Grefve Kongl. May:ts Råd och Feltmarschalk,
nådgunstige herre!*

Såsom genom Guds nåd vid detta nya åhrets inträde Consistorium åter hafver tillfälle, att hos Eders Höggrefl. Excellence inkomma med sin allerödmjukaste Nyåhrs Lyck-önskan; Så hafver det så mycket mindre med sin skyldighet i det måhlet bordt utheblifva, som des hjertans glädie och hugnad större är, att den samme nådige Guden af sin outhsägeliga goodhet Eders Höggrefl. Excellence det förledne åhret igenom och alt hjit in till vid lifvet och önskelig lijfs sundhet uppehållit, hela Fäderneslandet, och der under denna K. Academien och oss samptl. till en särdeles lycka och förmåhn; Wij hembära den Altsmächtige och Nådige GUDen för samma sin Nåd en hjertans innerlig tacksägelse och önske af trogne hiertan, att Han äfven väl tächtes Eders Höggrefl. Excellence med hela Eders Höggrefl. Excellences Familia uthi det nu ingångne och många påföljande åhr vid lijka lycka och välstånd uppehålla och under Eders Höggrefl. Excellences, som nu tapperligen för fäderneslandet fächtar, högstberömmeliga anförande, nådel:n välsigna Hans Kongl. May:ts vapen och armée emot dhe många och hädska Rijkens fiender och förlåna till Eders Höggrefl. Excellences segersamme actioner och hugnelige progresser alt framgent ett obehindrat lopp och dageliga tillökning, vår allernådigste Konung (den GUD nådel:n bevarer och till sitt Rijke lyckel:n återföre!) till fågnad och förnöyelse, K. Fäderneslandet till beskydd, Eders Höggrefl. Excellences Höggrefl. Familia till gloire och Hugnad, och Oss alle samptl. till besynnerlig tröst och glädie! Hvar om wij intet skole underlåta städse trol:n att bedia, som uthi Eders Höggrefl. Excellences vanliga höga nådbevågenhet Oss inneslute och med allerskyldigste vörndnad till dödstunden förblifve

Eders Höggrefl. Excellences
allerödmjukeste Tjänare och förebidiare

Bonde Humerus

h. t. Acad:æ Carolin:æ Rector
och

Samtel:e Consistoriales.

Lundh d. 2 januarii A:o 1713.

Martin Weibull.

Pris: 1 kr. 50 öre.

Anmälan om inträde i Föreningen eller requisition af Samlingarne göres under Föreningens adress: Lund.

Medlemsafgifter: 3 kronor *årligen* eller 50 kronor *en gång för alla*.

Till medlemmar af Föreningen utdelas *Skånska Samlingar* med dess *bokbilagor* kostnadsfritt.